

בנק ישראל
מחלקת המטבע

סקירה שנתית 2019

ירושלים, אלול התש"ף – ספטמבר 2020

זכויות היוצרים בפרסום זה שמורות לבנק ישראל.
הרוצים לצטט רשאים לעשות כן, בתנאי שיציינו את המקור.
אם יהיו תיקונים לסקירה, הם יתפרסמו באתר של בנק ישראל: www.boi.org.il

סדר ועיצוב: יחידת ההוצאה לאור, בנק ישראל
נדפס בישראל בדפוס איילון, ירושלים

מס' קטלוגי 103042
www.boi.org.il

פתח דבר

מאת מנכ"ל בנק ישראל

אני מתכבד להציג את סקירת מחלקת המטבע לשנת 2019.

כתיבת הסקירה הושלמה בימים בהם משבר הקורונה בעיצומו. מאחר שמשבר הקורונה החל בשנת 2020, שנת הפעילות הנסקרת בדוח זה – 2019 – לא הושפעה כלל מן המגיפה. עם זאת, כיוון שהעבודה על דוח זה נמשכה עוד מספר חודשים לאחר פרוץ המשבר ולאירוע זה היו השפעות משמעותיות על מחזור המטבע, אנו מתייחסים גם לכך. השפעותיו של המשבר על פעילות המטבע עוד תיבחנה בהמשך ותיסקרנה באופן מקיף בדוח לשנת 2020.

מחלקת המטבע בבנק ישראל פועלת על פי הסמכויות הקבועות בחוק בנק ישראל בעניין הנפקת שטרות, מעות ומטבעות זיכרון ובעניין הסדרתה של מערכת המזומנים. המחלקה מורכבת מאגף ההנפקה, אגף ניהול המזומנים והיחידה למדיניות, תכנון ובקרה. המחלקה אחראית על מחזור המטבע בישראל החל משלב התכנון של כמויות המזומן בהתאם לתחזית הביקוש, דרך עיצובם והנפקתם של השטרות, המעות ומטבעות הזיכרון, וכלה בהסדרתה התפעולית של מערכת המזומנים.

מחזור המטבע עמד בסוף שנת 2019 על 87.2 מיליארדי ש"ח, גידול של כ-2% לעומת הנתון המקביל בשנה הקודמת – נמוך מממוצע הגידול של שלוש השנים האחרונות (5%) ונמוך מהממוצע בעשור האחרון (8%). החל משנת 2016 אנו רואים שינוי – התמתנות בגידול המחזור.

במהלך משבר הקורונה גדל משמעותית מחזור המטבע – גידול של 15.7% בפרק זמן של כ-6 חודשים, ממרץ עד אוגוסט 2020. משבר הקורונה חידד את חשיבות המזומן כאמצעי תשלום לאומי חיוני שמחזק את תחושת הביטחון של אזרחי ישראל.

הרגלי השימוש במזומן ובאמצעי התשלום האחרים מושפעים כיום יותר מאשר בעבר משינויים בטכנולוגיה וברגולציה. לנוכח שינויים אלו נערכת מחלקת המטבע לתרחישים עתידיים שונים ולהשפעתם האפשרית על הביקוש למזומן ועל הרגלי השימוש בו.

במסגרת תפקידיו של הבנק, הפעילות לקידום אמצעי תשלום מתקדמים מתנהלת בד בבד עם המשך השמירה על המזומן כאמצעי תשלום חיוני במדינת ישראל.

תפקידה העיקרי של מחלקת המטבע הוא לספק את הביקוש למזומן הן בעתות שגרה והן בעתות חירום. לנוכח המציאות המשתנה בנק ישראל פועל לוודא שהציבור בישראל ימשיך לקבל שירותי מזומן, באיכות נאותה ובאופן בטוח, רציף ותקין ובפריסה ארצית. לפיכך בנק ישראל, באמצעות מחלקת המטבע, דואג וידאג להמשך מתן שירותי המזומן, כך שלציבור תהיה האפשרות לבחור בין אמצעי התשלום השונים על פי העדפותיו.

תפקיד נוסף של המחלקה הוא שמירה על איכות השטרות והמעות במחזור וחיזוק אמון הציבור במטבע, בין היתר באמצעות התמודדות עם זיופים. במסגרת זו, המחלקה אחראית לשילוב סימני ביטחון בשטרות, גיבוש קריטריונים לאיכות המזומנים ובקורות עליה, הדרכת צוותי מרכזי המזומנים של התאגידים הבנקאיים ופיקוח עליהם. כן נוקטת המחלקה פעולות למניעת זיופים בשיתוף עם משטרת ישראל, פרקליטות המדינה וגורמים נוספים.

מאז השקת סדרת השטרות החדשה (סדרה ג') ועד סוף אוגוסט 2020 שיעור החלפת השטרות בכל העריכים מסדרה ב' לסדרה זו הגיע לכ-93%, בהתפלגות הבאה: כ-97% בשטרות 200 ש"ח, כ-90% בשטרות 100 ש"ח, כ-95% בשטרות 50 ש"ח וכ-79% בשטרות 20 ש"ח.

במקביל להחלפת סדרת השטרות הובילה מחלקת המטבע שורה של מהלכים ויוזמות לקידום חדשנות ולשמירה על כשירות ספקיה והרציפות העסקית במערכת המטבע בישראל. בין מהלכים אלו נכללים הטמעת מערכות טכנולוגיות מתקדמות לניהול ולניתוח מידע, קידום האסדרה, שיפור הבקורות והתשתיות וייעול התהליכים, תוך חיזוק שיתופי הפעולה המקצועיים בין בנק ישראל לבנקים מרכזיים וארגונים שונים בארץ ובחו"ל באופן שהציב את בנק ישראל בחזית העולמית בתחום המטבע.

הסקירה שלפניכם כוללת מידע נרחב ומפורט על פעילות המחלקה בשנת 2019. מידע נוסף, ובכלל זה חומרי הדרכה בנושא סימני הביטחון בשטרות סדרה ג', מצוי באתר האינטרנט של בנק ישראל וכן באתר www.newbanknotes.org.il.

חזי כאלו

מנכ"ל בנק ישראל

תוכן העניינים

א. תפקידיה של מחלקת המטבע.....	6
ב. תפקידו החיוני של המזומן.....	9
תיבה 1: פעילות מחלקת המטבע במשבר הקורונה	16
ג. מחזור המטבע	17
תיבה 2: הרגלי השימוש במזומן - ממצאי סקרים	19
תיבה 3: השפעת וירוס הקורונה על השימוש במזומן	24
תיבה 4: אורך חיי השטרות במחזור	31
תיבה 5: משיכות והפקדות הציבור מהתאגידים הבנקאיים	33
תיבה 6: תמצית השירותים לציבור בתחום המטבע לשנת 2019	39
ד. זיוף שטרות ומעות.....	43
ה. מטבעות זיכרון	45
ו. שיווק מטבעות זיכרון בהנפקת בנק ישראל	51
ז. הוועדה לתכנון שטרי כסף, מעות ומטבעות זיכרון	52
נספח 1: כללי בנק ישראל (כללים להפעלה סדירה של מערכת המטבע), התשע"ו-2016	53
נספח 2: כללי בנק ישראל (שירותים בתחום המטבע) התשע"ו-2016	59
נספח 3: הנחיות בדבר שימוש בתצלומי מעות או שטרות או בתואמי שטרות.....	61
נספח 4: כללי בנק ישראל לגבי מטבע פגום.....	62
נספח 5: השחתת מטבע	65
נספח 6: הגדרות.....	65
נספח 7: לוחות סטטיסטיים.....	65

א. תפקידה של מחלקת המטבע

לבנק ישראל נתונה, על פי החוק, הסמכות הבלעדית להנפיק מטבע בישראל (שטרי כסף, מעות, מטבעות זיכרון ומטבעות מיוחדים). החוק קובע כי בנק ישראל ינפיק מטבע ויסדיר ויכוון את מערכת המטבע במטרה להבטיח למשק הספקת מזומנים סדירה בהתאם לביקוש. מילוי תפקיד זה מורכב ממשימות ופעולות בשלושה מישורים:

1. הנפקת שטרות, מעות ומטבעות זיכרון

עיצוב השטרות והמעות: נגיד בנק ישראל קובע, לאחר אישור המועצה המנהלית של בנק ישראל ואישור הממשלה, את פרטיהם של השטרות, המעות ומטבעות הזיכרון. הנגיד נעזר בוועדה ציבורית שהוא ממנה – הוועדה לתכנון שטרי כסף, מעות ומטבעות זיכרון – וזו מסייעת לו לבחור מבין הצעות העיצוב שהוגשו לו. בראש הוועדה עומד כיום שופט בית המשפט העליון בדימוס יעקב טירקל.

הדפסת השטרות והמטבעות: מחלקת המטבע מתקשרת עם מיטבעות המעות ועם בתי הדפוס המדפיסים את השטרות ומזמינה מהם את המלאי בהתאם להוראות החוק.

הנפקת מטבעות זיכרון: בנק ישראל הוא המנפיק הבלעדי של הילך חוקי בישראל, ובמסגרת זו הוא מנפיק בכל שנה גם מטבעות זיכרון ומטבעות לרגל אירועים מיוחדים. מטבעות אלה עשויים כסף או זהב, ועל פי חוק הם משווקים לציבור הרחב ולאספנים בארץ ובעולם באמצעות חברת שיווק שממנה שר האוצר, בהסכמת הנגיד.

הסברה ומענה לפניית הציבור: מחלקת המטבע מנהלת פעילות הסברה שוטפת ורציפה שמטרתה ללמד את הציבור שימוש נכון ובטוח בשטרות ובמעות; זאת באמצעות אתר אינטרנט, קמפיינים דיגיטליים, מוקד טלפוני וכן מענה לפניית הרבות והמגוונות שהיא מקבלת מהציבור בכל שנה. פניות אלה מעידות שהציבור מעורב בתחום המזומנים ומתעניין בו: אנשים מבקשים מידע, מגיבים על הנפקת שטרות ומעות חדשים, מעלים הצעות בעניין המטבע ומגלים מודעות לפרטים המופיעים על גבי השטרות והמעות.

פניות בנושא המטבע ניתן לשלוח לכתובת contact_currency@boi.org.il, באמצעות אתר האינטרנט של מחלקת המטבע (www.boi.org.il/he/currency), וכן בדואר ישראל, לכתובת: בנק ישראל, מחלקת המטבע, ת"ד 780, מיקוד: 9100701, ירושלים.

2. מדיניות, תכנון ובקרה

מדיניות וחקר בתחום המזומן: מחלקת המטבע חוקרת את הרגלי השימוש במזומן באמצעות ניתוח מגמות של מחזור המטבע, עריכת סקרים וקבלת דיווחים מהתאגידים הבנקאיים, וכן חוקרת מקורות מידע נוספים מהארץ ומהעולם. כל זאת כדי לתכנן ולקבוע מדיניות בנושאים השונים. בין נושאים אלו תכנון סולם עריכים ותמהיל עריכים מתאימים של השטרות והמעות במחזור, אשר

מאפשרים לציבור לבצע ביעילות עסקאות במזומן ולחסוך בהוצאות ההנפקה תוך שמירה על איכות המטבע.

הבטחת מלאי שיספק את הביקוש למטבע בעתות שגרה ובעתות חירום: מחלקת המטבע מתכננת את מלאי המזומנים במטרה לספק למחזור את הביקוש החזוי בכל עת ברמת ביטחון גבוהה ובהתחשב בעלויות הכרוכות בהנפקה והחזקת המלאי.

בקרה: מחלקת המטבע ממלאה את תפקידיה תוך בקורות קפדניות על תהליכי העבודה ועל ניהול המלאי ורישומו.

3. ניהול המזומנים

הספקת מזומנים למחזור: בנק ישראל מספק לציבור את המזומנים באמצעות מרכזי המזומנים של התאגידים הבנקאיים ודואר ישראל. גופים אלה מווסתים את ההיצע והביקוש של השטרות והמעות בינם לבין עצמם ועם לקוחותיהם, ומושכים מבנק ישראל רק את עודפי הביקוש. העודפים נגזרים מן המשיכות ממרכזי המזומנים של התאגידים הבנקאיים ומההפקדות בהם.

אסדרת מערכת המטבע: בנק ישראל מפרסם חוזרים לתאגידים הבנקאיים שמטרתם להסדיר את פעילותם, לקבל דיווחים על פעילותם ולהבטיח כי מערכת המטבע תפעל בצורה סדירה בשגרה ובחירום. כן פועל הבנק כדי להבטיח כי אספקת המטבע לציבור תתקיים ללא הפרעה בכל מקום, בתמהיל עריכים ההולם את רצון הציבור ובאיכות נאותה של השטרות והמעות במחזור.

פיקוח על איכות המטבע במחזור: בנק ישראל קובע לתאגידים הבנקאיים כללים לשמירה על איכות המטבע שבמחזור. על פי כללים אלו סופרים וממיינים את השטרות והמעות שהציבור מפקיד במרכזי המזומנים, וכן בודקים את האותנטיות של המטבע ואת איכותו באמצעות מכונות הספירה הייעודיות שרכשו מרכזי המזומנים ובנק ישראל אישר. בנק ישראל קבע תקן איכות המגדיר מהו שטר באיכות ראויה למחזור. התקן נועד להבטיח שהציבור יחזיק שטרות באיכות ראויה, וכן להשליט אחידות בהגדרת האיכות החלה על השטרות שמרכזי המזומנים ממחזרים. כדי לשפר את הרמה המקצועית במרכזי המזומנים הסמיכו בנק ישראל ומרכזי המזומנים נאמני מכונות – עובדים של מרכזי המזומנים שתפקידם לוודא כי המכונות פועלות על פי התקן. על מרכזי המזומנים חלה חובה להפקיד בבנק ישראל את השטרות והמעות שנמצא כי איכותם ירודה. הבנק גורס את השטרות, ואת המעות הוא מעביר לגריטה ומיחזור.

אספקת מטבע לציבור בחירום: מחלקת המטבע מפעילה מוקד לניהול מערכת המטבע בחירום. המוקד מקבל דיווחים יומיים על פעילות מערכת המטבע, עושה להבטחת פעילותם התקינה של מפעילים לא בנקאיים של מכונות אוטומטיות למתן שירותי מטבע ומנחה את מערכת המטבע כיצד להבטיח את שירותי המטבע לציבור.

אחסון של מלאי המזומנים לשגרה ולחירום: מחלקת המטבע מאחסנת את השטרות והמעות בכספות בנק ישראל על פי נהלים קפדניים של הובלה, שמירה, אחסון ובחינה שוטפת של הבקורות.

טיפול בזיופי מטבע: על פי חוק, רק משטרת ישראל מוסמכת לנקוט פעילות אכיפה נגד זיוף מטבע. עם זאת, מחלקת המטבע פועלת לחיזוק ארון הציבור במטבע, לגילוי כסף מזויף ולמניעת הפצתו בכמה מישורים: היא עוקבת אחר הזיופים המהלכים בשוק, מאפיינת אותם ומפיצה את המידע לגופים העוסקים במזומן; משדרגת את סימני הביטחון המשולבים בשטרות ומגבירה את המודעות להם באמצעות הדרכה ופרסום; ומשתפת פעולה עם משטרת ישראל, פרקליטות המדינה, התאגידים הבנקאיים, איגוד הבנקים והארגונים הבין-לאומיים הנאבקים בזיוף מטבע. על התאגידים הבנקאיים חלה חובה לבדוק את האותנטיות של השטרות והמעות לפני שהם ממחזרים אותם באמצעות הכספרים (טלרים) והמכשירים האוטומטיים למשיכת מזומנים. במסגרת זו מפעיל כל תאגיד בנקאי נאמן מזויפים, האחראי על התמודדות התאגיד הבנקאי עם תופעת זיופי המטבע.

שירותי קופה לציבור: מחלקת המטבע מספקת לציבור שירותי פריטה וצירוף של מזומנים ושירותי החלפה של מטבעות ושטרות פגומים. שירותים אלה ניתנים בקופה של סניף בנק ישראל בירושלים בימים א' עד ה' בין 8:00 ל-13:00. עדכונים לגבי שעות הקבלה מתפרסמים באתר האינטרנט של מחלקת המטבע. כדי לקבל שירותים אלה יש לתאם פגישה באמצעות הטלפון 02-6552847 או הדוא"ל pniozt_matbea@boi.gov.il.

ב. תפקידו החיוני של המזומן

כאמור, בהתאם לתפקידיו של הבנק, הפעילות לקידום אמצעי תשלום מתקדמים מתנהלת בד בבד עם המשך השמירה על המזומן כאמצעי תשלום חיוני במדינת ישראל.

בסקירה שלהלן נתמקד בהיבטי המזומן ובפרט בחשיבותו של המזומן בהיבטים הבאים:

- המזומן הוא אפשרות של הציבור להחזיק בהתחייבות ישירה ונטולת סיכון של הבנק המרכזי הרשומה במאזן שלו.
- המזומן הוא אמצעי תשלום המאפשר ביצוע עסקאות ללא תלות בתיווך של תאגיד בנקאי, חברת אשראי וכו'. הוא מאפשר עסקאות סופיות, מיידיות וללא תלות בטכנולוגיה מתווכת.
- המזומן מעניק לציבור תחושת ביטחון כי יוכל לבצע עסקאות באמצעותו גם בשגרה וגם במקרה חירום, שבו עלולות להיפגע תשתיות קריטיות כרשתות החשמל או התקשורת.
- המזומן הוא אמצעי התשלום הנגיש ביותר. אפשרות השימוש בו נתונה לכל אחד, כולל אנשים שאין להם גישה למערכת הפיננסית בשל העדר חשבון בנק (כדוגמת חסרי חשבון, בעלי הגבלה על החשבון, תיירים וכדומה), גיל (צעירים) או קשיים טכנולוגיים (קשישים) וכן אוכלוסיות המעדיפות את השימוש בו מסיבות תרבותיות-הלכתיות, שמרנות או חסמים היסטוריים.
- בזכות מיידיות החיוב ומוחשיותו המזומן הוא אמצעי תשלום המאפשר התנהלות כלכלית שקולה ומדודה, ושליטה בהוצאות בלי חשש להיקלע להתחייבות נטולת כיסוי.
- עסקה במזומן אינה כרוכה בעמלות סליקה על בית העסק.

סדרה ג' של השקל החדש

השטרות בסדרה ג' מציגים סטנדרטים מתקדמים של ביטחון, חדשנות ונגישות. הם נבדלים זה מזה בצבעם ובאורכם, ומשולב בהם מגוון של סימני ביטחון מתקדמים נגד זיופים, המיוצרים בטכנולוגיות שונות. סימני הביטחון משותפים לכל השטרות, וניתן לראותם, לחוש אותם בידיים, או לגלותם בעת הטיית השטר. נוסף על כך השטרות כוללים סימנים ייעודיים בשביל אנשים עם עיוורון או לקות ראייה.

תיאור השטרות:

העריך	20 שקלים חדשים	50 שקלים חדשים	100 שקלים חדשים	200 שקלים חדשים
הדיוקן (אופקי)	רחל המשוררת	שאול טשרניחובסקי	לאה גולדברג	נתן אלתרמן
הצבע השליט	אדום	ירוק	כתום	כחול
המידות	129 מ"מ X 71 מ"מ	136 מ"מ X 71 מ"מ	143 מ"מ X 71 מ"מ	150 מ"מ X 71 מ"מ
תמונות הרקע בחזית השטר	ענפי דקל	עץ הדר ופירותיו	פרחי עץ השקד	עלי שלכת
הטקסט הזעיר בחזית השטר	השיר: "כינרת"	השיר: "היו ארצי מולדתי"	השיר: "בארץ אהבתי השקד פורח"	השיר: "פגישה לאין קץ"
תמונות הרקע בגב השטר	נוף טיפוסי של חופי הכינרת	כותרת עמוד בסגנון קורינתי	קבוצת איילות	צמחייה בליל ירח
הטקסט בגב השטר	קטע מתוך השיר: "ואולי לא היו הדברים..."	קטע מתוך השיר: "אני מאמין"	קטע מתוך השיר: "ימים לבנים"	קטע מתוך השיר: "שיר בוקר"
הסימנים לעיוורים	צמד קווים אחד	שני צמדי קווים	שלושה צמדי קווים	ארבעה צמדי קווים
	צמדי הקווים ממוקמים בשוליים התחתונים של השטר, משמאל ומימין, ומודפסים בדיו בולטת ושקופה שניתנת למישוש.			
סימני הביטחון	נייר ביטחוני שמשולב בו סימן מים המורכב מהדמות ומהערך הנקוב; חוט ביטחון מחליף צבע בעל שלושה חלונות ועליו הדמות והערך הנקוב; דיו בולטת משני צידי השטר; חירור זעיר בצורת הערך הנקוב; מנורה מתלכדת; טקסט זעיר; מדבקת קינוגרמה; דיו המשנה את צבעה; דיו שקופה.			
המעצבת	אסנת אשל			

על הדמויות שבשטרות מסדרת המשוררים

לאה גולדברג (1970-1911) מהחשובות והבולטות שבמשוררות ישראל. עסקה גם בכתיבת סיפורת ומחזות, תרגום, עריכה, הוראה, ביקורת ומחקר. שירתה הגותית ולשונה בהירה. היא מטפלת בנושאים אישיים ואינטימיים וכוללת תיאורים של נופים ארץ ישראלים ואירופיים. צד הפנים: דיוקן המשוררת על רקע פרחי עץ השקד. צד הגב: קבוצת איילות – מקור ההשראה לשירה "מה עושות האיילות" – וכן שורות מהשיר "ימים לבנים".	רחל המשוררת (בלובשטיין) (1931-1890) מהבולטות והמוכרות שבמשוררות העבריות, ונחשבת בעיני רבים לראשונה שבהן. שירתה, המצטיינת בפשטותה ובלשונה הקולעת, זכתה למקום של כבוד בתרבות העברית, והיא אהובה על דורות רבים של קוראים. צד הפנים: דיוקן המשוררת על רקע ענפי עץ דקל. צד הגב: נוף טיפוסי של חופי הכינרת בהשראת השיר "כינרת" וכן שורות מהשיר "ואולי לא היו הדברים..."
נתן אלתרמן (1970-1910) מגדולי המשוררים העבריים המודרניים, מתרגם, עיתונאי, מחזאי ופזמונאי. כתיבתו ענפה ועשירה והיא כוללת שירה עברית, מחזות, פזמונים ושירי ילדים לצד כתיבה אקטואלית וסיפורת. צד הפנים: דיוקן המשורר על רקע עלי שלכת. צד הגב: צמחייה לביל ירח, בהשראת השיר "פגישה לאין קץ" וכן שורות מהשיר "שיר בוקר".	שאל טשרניחובסקי (1943-1875) מגדולי המשוררים העבריים במחצית הראשונה של המאה העשרים, מתרגם ורופא. שירתו עשירה ומגוונת, והיא ממזגת השפעות מהמורשת היהודית ומתרבות העולם. צד הפנים: דיוקן המשורר על רקע עץ הדר ופירותיו, בהשראת מילות השיר "היו ארצי מולדתי". צד הגב: ביטוי לזיקתו של טשרניחובסקי ליצירות קלאסיות מיוון העתיקה ולתרגומיו המופלאים ליצירות אלה. הוא כולל שורות מהשיר "אני מאמין" ("שחקי שחקי") על רקע עמוד בסגנון קורינתי.

השטרות החדשים של ישראל

פשוט לבדוק שזה בטוח

הערך המנוקב
القيمة المنقوبة
The perforated numerals
נקודות חלודה
Macro-perforations
макроперфорация

הספר הזהב
الكتاب الذهبي
The golden book
סמל ספר זהב
Золотая книга

רצועת הברק
الخط اللامع
The glittering stripe
רצועת ברק
Светящаяся полоса

הדפוס הבולט
الحبر البارز
Raised int.
הדפוס מוגבה
Рельефное изображение

אורך שטר
לכל שטר
طول مختلف
לכל ورقة نقدية
Different length
for each banknote
АНГЛО-ИЗРА-ЭЛЬ
разная длина
различная длина

הדפוס השקיף
الصورة الشفافة
The transparent portrait
הדפוס שקוף
Прозрачное изображение

סימנים
אולטרה-סגולים
علامات
فوق بنفسجية
Ultraviolet features
אולטרה-סגול
Ультрафиолетовые
маркеры

חוט חלון
خيط نافذة
Window thread
חוט חלון
Hut a «window»

נגישות השטרות החדשים לאנשים עם עיוורון או לקות ראייה

בתכנון השטרות החדשים שם בנק ישראל דגש בהגברת נגישותם לכלל האוכלוסיות במדינה, ולכן הם עוצבו בהתאם למחקרים בתחום הנגישות.

כדי להנגיש את השטרות החדשים לאנשים עם עיוורון או לקות ראייה שולבו בהם סימנים ייעודיים:

- על כל שטר מודפסים בדיו בולטת צמדי קווים, ומספרם עולה ככל שערך השטר עולה. צמדי הקווים ממוקמים בתחתית השוליים הימניים והשמאליים.
- עריכי השטרות נבדלים באורכם: בין שטר לשטר הפרש של 7 מ"מ.
- ספרות גדולות וכהות מודפסות בדיו בולטת על רקע בהיר, וספרות בהירות מודפסות על רקע כהה.
- לכל שטר צבע דומיננטי.

במסגרת שיתוף הפעולה בין מחלקת המטבע והמרכז לעיוור בישראל סיפק בנק ישראל לציבור המחזיקים בתעודת עיוור כלי ייעודי לשם הבחנה בין עריכי השטרות החדשים לפי אורכם, ובין המעות – לפי קוטרם: תבנית פלסטיק ועליה סימנים בכתב ברייל, שניתן להחזיקה בארנק. מחלקת המטבע הדריכה מדריכים לאנשים עם עיוורון או לקות ראייה כיצד להשתמש בכלי, ואלה מעבירים את ההדרכה במרכזים מקומיים. בנק ישראל הפיץ אלפי תבניות כאלה, והן חולקו חינם למחזיקי תעודת עיוור בישראל.

תוכנית הסברה

מחלקת המטבע המשיכה גם בשנת 2019 בפעילות הסברה לציבור בעניין השימוש הבטוח במטבע, ופרסמה במהלך השנה תוכנית הסברה דיגיטלית על סימני הביטחון המשולבים בשטרות מסדרה ג' של השקל החדש.

סיסמת הקמפיין הייתה "קיבלת שטר? תבדוק שהוא בטוח", והוא נועד להציג לציבור את סימני הביטחון על השטרות מסדרה ג' ולהסביר כיצד לבדוק בקלות את האותנטיות שלהם, באמצעות בדיקת סימני הביטחון שעליהם, וכך לוודא את תקינותם. תוכני הסברה פורסמו במגוון אתרים ואמצעי תקשורת דיגיטליים מובילים, בעברית ובערבית, וזכו לחשיפה ציבורית רבה.

במהלך השנים האחרונות, לאחר השקת השטר הראשון בסדרה ג' של השקל החדש, בספטמבר 2014, וכן במהלך שנת 2019, קיימו נציגי המחלקה פעולות הסברה והדרכה בנושא סימני הביטחון והסימנים שנועדו לאנשים עם עיוורון או לקות ראייה. פעולות אלו התנהלו בארגונים שונים: בתי ספר, בתי אבות, מתנ"סים, מרכזי יום לאנשים עם עיוורון או לקות ראייה ועוד. ההדרכות התבססו בעיקרן על הענקת התנסות מעשית בזיהוי קל ומהיר של סימני הביטחון והסימנים לאנשים עם עיוורון או לקות ראייה ששולבו בשטרות. נוסף על כך המשיכה מחלקת המטבע בהפצת חומרי הסברה מודפסים בנושא סימני הביטחון והסימנים לאנשים עם עיוורון או לקות ראייה.

תיבה 1

פעילות מחלקת המטבע במשבר הקורונה

מחלקת המטבע נוקטת בשגרה פעולות רבות המיועדות להיערכות למצבי חירום, ביניהן בניית אמצעים ויכולות, פרסום אסדרה להפעלת מערכת המטבע בחירום וביצוע תרגילים שנתיים.

משבר הקורונה פגש את מערכת המטבע כשלושה חודשים לאחר קיום התרגיל השנתי של 2019, ובתחילת ההכנות לתרגיל של 2020.

עם ההכרזה על ההגבלות, ב-16 במרץ 2020, נקטה מחלקת המטבע מספר צעדים כדי להבטיח אספקת שטרות ומעות לציבור:

- הופעל מוקד חירום, אשר שימש גורם המקשר בין בנק ישראל למערכת המטבע (התאגידים הבנקאיים, חברת הדואר, מרכזי המזומנים, חברות הבלדרות, המפעילים הפרטיים של מכשירי ATM וספקי השירות למכשירים אלו), המוקד הנחה את מערכת המטבע לנקוט פעולות שיבטיחו אספקת מזומנים סדירה למשק, ובכלל זה שינוי תמהיל העריכים במכשירים האוטומטיים, הקלות בחובת מיון השטרות וקבלת דוחות יומיים על היקפיה של פעילות המזומנים במשק.
 - במחלקה הופעלה עבודה במתכונת חירום, הכוללת פיצול העובדים ל"קפסולות" עבודה שונות כדי לצמצם את פוטנציאל ההדבקה.
 - הופעל אתר נוסף למשיכה והפקדה של מזומנים, מרוחק מהאתר שבירושלים.
 - נערך ניתוח של היקפי פעילות המזומנים בסניפים ובמכשירים האוטומטיים, של השפעת המגיפה מהיבט כוח האדם ושל מצב התחלואה במרכזי המזומנים ובחברות הבלדרות. כל המידע שהתקבל סייע לבנות תמונה כוללת ומקיפה של מצב תחום המזומן במשק לאורך המשבר, וזו הועברה להנהלת בנק ישראל.
- במסגרת המעבר לעבודה במתכונת חירום קיימו גורמים ממחלקת המטבע שיחות עדכון יומיות פרטניות עם נציגי התאגידים הבנקאיים, וכן התקיים אחת לשבוע פורום טלפוני שבועי משותף לתאגידים הבנקאיים, בנק הדואר וחברות הבלדרות כדי להציף אתגרים משותפים ופתרונות אפשריים.
- עם המעבר לשגרה החדשה בצל הקורונה החלה מחלקת המטבע להחזיר את מערכת המטבע בהדרגה לפעולה סדירה, באופן הדרגתי, ובמקביל לקיים תהליך של הפקת לקחים וגיוש פעולות נדרשות אם התפרצות נוספת של נגיף הקורונה תחייב חזרה לעבודה במתכונת חירום.

על פיעמדת משרד הבריאות, ארגון הבריאות העולמי ובנקים מרכזיים רבים בעולם השימוש בשטרות ומעות אינו חושף את הציבור לסיכון מיוחד או מוגבר של הדבקה בנגיף הקורונה (COVID-19) בהשוואה לחפצים או משטחים אחרים. הדבר נבדק גם על ידי הבנק המרכזי של אירופה (ECB) שפרסם ממצאים דומים בנושא¹. הציבור נדרש להמשיך ולפעול על פי ההנחיות הכלליות של השמירה על היגיינה שמפרסם משרד הבריאות.

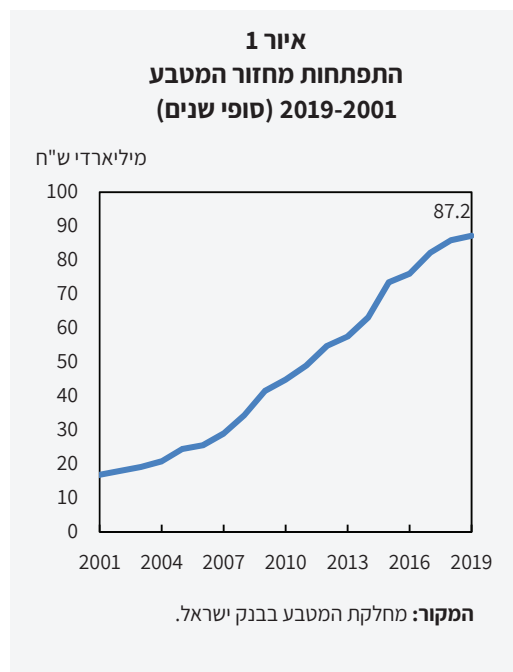
1 <https://www.ecb.europa.eu/press/blog/date/2020/html/ecb.blog200428~328d7ca065.en.html>

ג. מחזור המטבע

1. המחזור

מחזור המטבע מורכב מן המזומנים שבידי הציבור והמזומנים שבכספות התאגידים הבנקאיים. חלק המזומן שבידי הציבור היווה בסוף 2019 91% מהמחזור, בדומה לחלקו בשנים קודמות. המזומן המוחזק בכספות התאגידים הבנקאיים נועד לפעילותם הרציפה לצורך אספקת שירותי המזומן ללקוחותיהם וכאחד הנכסים שבאמצעותם שומרים הבנקים על הנזילות הנדרשת.

שווי מחזור המטבע מוסיף לעלות אבל תוך מגמת התמתנות. בסוף 2019 הסתכם המחזור ב-87.2 מיליארדי ש"ח, לאחר שבסוף 2018 הוא הסתכם ב-85.9 מיליארדים. זהו גידול שנתי של 2%, נמוך מממוצע הגידול של שלוש השנים האחרונות (5%) ונמוך מהממוצע בעשור האחרון (8%). החל משנת 2016 אנו רואים

שינוי – התמתנות של גידול המחזור. מחלקת המטבע עוקבת בהתמדה אחר המגמה ואחר הרגלי השימוש במזומן לצורך התכנון לעתיד, תוך דאגה לאספקה סדירה של המזומן למשק.

הגידול של המחזור בישראל ובמדינות רבות בעולם, אף כי ברמה מתונה מאשר בעבר, מעיד כי המזומן ממשיך להיות אמצעי תשלום חיוני. מנתונים לגבי מספר מדינות מארגון ה-OECD, עולה כי שיעור הגידול בשנת 2019 נע במדינות אלה בין 5% בגוש האירו ובארה"ב ל-3% באוסטרליה, קנדה ושווייץ ו-2% ביפן ושוודיה.

יחס המחזור לתמ"ג מספק אינדיקציה למידת השימוש במזומן בישראל לאורך השנים וביחס למדינות אחרות. יש לציין שמטבעותיהן של חלק מהמדינות משמשים הילך חוקי גם מחוץ לגבולותיהן. כך למשל הדולר האמריקאי והאירו. בישראל השקל החדש משמש גם ברשות הפלסטינית.

במרבית המדינות המשוות יחס זה עולה לאורך רוב השנים, וכך גם בישראל (איור 2).

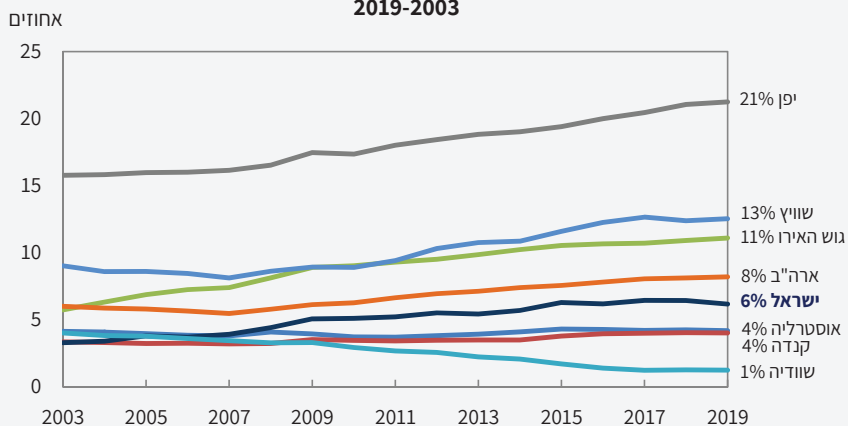
לוח 1: שיעור השינוי השנתי במחזור המטבע, 2003 עד 2019 (סופי שנים, אחוזים)

ישראל	ארה"ב	גוש האירו	קנדה	אוסטרליה	שוודיה	שווייץ	יפן	
2003	6	5	21	3	3	2	2	
2004	9	4	15	5	6	0	-2	1
2005	17	5	13	4	5	2	4	2
2006	5	3	11	6	6	2	4	1
2007	13	1	8	4	7	2	3	2
2008	19	8	13	6	15	-2	11	0
2009	21	4	6	3	0	-1	2	-1
2010	8	6	4	4	3	-5	3	2
2011	9	10	6	5	5	-5	8	2
2012	12	9	3	4	6	-4	10	3
2013	5	6	5	5	7	-11	6	4
2014	10	8	6	5	6	-3	3	3
2015	16	6	7	8	8	-12	8	6
2016	3	6	4	7	5	-15	7	4
2017	8	7	4	7	3	-7	4	4
2018	4	6	5	5	4	7	1	3
2019	2	5	5	3	3	2	3	2

הערה: בקנדה, באוסטרליה ובארה"ב הובא בחשבון שווי מחזור השטרות בלבד, ללא שווי המעות.

המקור: אתרי הבנקים המרכזיים.

איור 2
השוואת התפתחות יחס המחזור לתמ"ג בין ישראל למדינות אחרות,
2019-2003

המקור: נתוני המחזור: אתרי הבנקים המרכזיים. נתוני התמ"ג: OECD.

הערה: בקנדה, באוסטרליה ובארה"ב הובא בחשבון שווי מחזור השטרות בלבד, ללא שווי המעות.

יחד עם זאת, שיעור גידולו של המחזור בישראל בשנת 2019 היה נמוך מזה של התוצר הנומינלי, ולכן יחס המחזור לתמ"ג ירד מ-6.5% ל-6.2%. בשנים האחרונות ישראל מתבססת, מבחינה זו, במרכז הטווח של המדינות הנסקרות, ויחס המחזור לתמ"ג עומד סביב 6% – בין יפן (21%) ושווייץ (13%) לבין שוודיה (1%) וקנדה (4%). מגמת הקיטון של יחס המחזור לתמ"ג בשוודיה חריגה. היא נובעת מצמצום משמעותי וחריג של השימוש במזומן במדינה זו החל משנת 2008 ועד 2017. במאי 2018 הפיצה ממשלת שוודיה הסבר לציבור כיצד להיערך לעת מלחמה או משבר, כולל הצטיידות מראש במוצרים בסיסיים כמזון, בגדים ומזומן. הדבר הביא לגידול המחזור בשוודיה, וייתכן שתתרחש להתייבשות שיעור המחזור מהתמ"ג לאחר שנים של ירידות.

תיבה 2

הרגלי השימוש במזומן - ממצאי סקרים

סביבת המזומן משתנה

הרגלי השימוש במזומן ובאמצעי התשלום האחרים מושפעים כיום יותר מאשר בעבר משינויים בטכנולוגיה וברגולציה. עולם התשלומים משתנה בקצב מהיר, ומתפתחות טכנולוגיות חדשות לביצוע תשלומים דיגיטליים, כדוגמת אפליקציות בנקאיות, אפליקציות תשלומים וארנק דיגיטלי. במקביל, המערכת הבנקאית מתייעלת, ושירותי המזומן בסניפים ובדלפקי התאגידים הבנקאיים מצטמצמים ועוברים למכונות האוטומטיות. בנוסף, החוק לצמצום השימוש במזומן, התשע"ח¹, שנועד, בין היתר, לצמצם את השימוש במזומן כדי להקטין את היקפי ההון השחור ולסייע במאבק בפעילות פלילית, נכנס לתוקפו בינואר 2019.

לאור תפקידיו הרבים של הבנק, הפעילות לקידום אמצעי תשלום מתקדמים מתנהלת בבנק ישראל בד בבד עם המשך השמירה על המזומן כאמצעי תשלום חיוני במדינת ישראל. קידום של אמצעי הפצת המזומן לציבור ושל נתיבים לקבלת הפקדות בכל מקום ובכל זמן הכרחי להבטחת זמינותו של המזומן ויעילותו הגבוהה; על כך מצביעים מדדים שונים של מחלקת המטבע.

כיצד מתמודדת מחלקת המטבע עם הסביבה המשתנה?

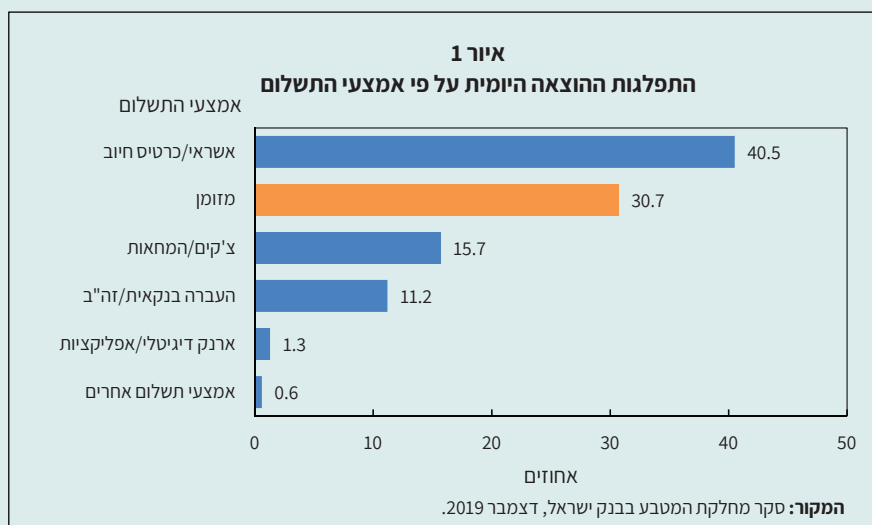
המציאות המשתנה מחייבת את מחלקת המטבע להבטיח מתן שירותי מטבע רציפים לציבור, ובד בבד להיערך בסביבת אי-וודאות לתרחישים עתידיים שונים, במטרה לנהל את מערך המזומנים לטווח ארוך בדרך היעילה והאפקטיבית ביותר. לשם כך המחלקה

1 פירוט על החוק לצמצום השימוש במזומן נמצא באתר הרשות לאיסור הלבנת הון ומימון טרור, <https://www.justice.gov.il/Units/HalbantHon/News/Pages/Cashlaw.aspx>

מסתייעת במגוון כלים, שמספקים את הידע הנחוץ לשם הבנת הרגלי השימוש במזומן, גיבוש של תחזית הביקוש לו וזיהוי סימנים מקדימים לשינויים במגמה. עם כלים אלה נמנים סקרים עתיים². הסקרים ממלאים תפקיד משמעותי בהבנת הרגלי השימוש במזומן, שכן להבדיל מכל אמצעי תשלום אחר, המזומן אינו מתועד במערכת הסליקה, ולפיכך אין נתונים על הרגלי השימוש בו. ואכן, בנקים מרכזיים בעולם נוהגים לערוך סקרים כדי לבחון את הרגלי השימוש במזומן ואת המגמות בהם.

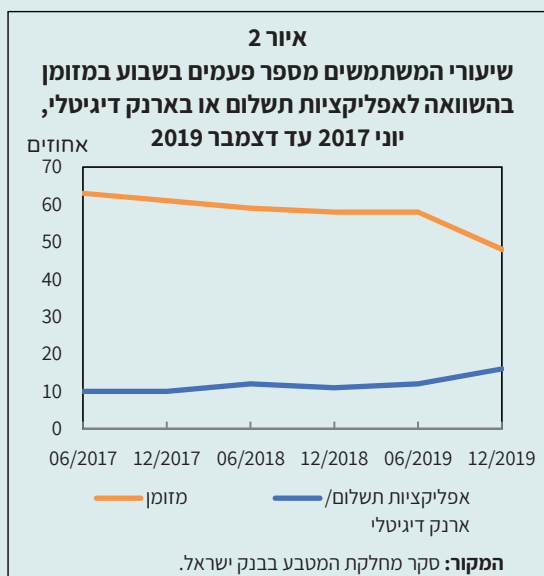
כמה כסף מוציאים הישראלים במזומן?

ממצאי סקר יומן הוצאות שערכה מחלקת המטבע בבנק ישראל בדצמבר 2019³, עולה כי המזומן משמש אמצעי משמעותי לביצוע עסקאות בישראל: חלקן של ההוצאות במזומן בסך ההוצאה היומית עמד על כ-31%, לעומת החלק של ההוצאות בכרטיס אשראי או כרטיס חיוב, שעמד על כ-41% (איור 1). לשם השוואה, בשנת 2018 עמד חלקן של ההוצאות במזומן בסך ההוצאה היומית על כ-28%.

² סקרים אינטרנטיים המבוססים על מדגם ארצי אקראי המייצג את האוכלוסייה הישראלית הדוברת עברית בגילים 16-74, המחוברת לאינטרנט. הוקדש על מכסות של ארבעה מגזרים על פי נתוני הלמ"ס: המגזר הכללי, יוצאי ברה"מ לשעבר, החברה החרדית והחברה הערבית. ברמה הגיאוגרפית נשמר הייצוג של שבעת המחוזות: הצפון, חיפה, ירושלים, תל אביב, המרכז, הדרום ואזור יהודה ושומרון.

³ סקר יומן הוצאות נועד לספק אומדן של חלק ההוצאות היומיות של הציבור בישראל במזומן בהשוואה לחלק ההוצאות באמצעי התשלום האחרים, בפילוח לפי סוגי ההוצאות. בסקר התבקש כל נדגם להשיב מה הסכום המדויק שהוא הוציא במזומן ובאמצעי התשלום האחרים ב-24 השעות שקדמו לעריכת הסקר.

עם זאת מציגים ממצאי סקר 2019 צמצום של היקף ההוצאות היום-יומיות במזומן⁴. ב-2019 מחצית מהאנשים הוציאו 24 ש"ח או פחות במזומן ביום ממוצע, לעומת 40 ש"ח ב-2018. לראשונה מאז תחילת המדידות ב-2016, רואים ירידה בולטת בשיעור ההעדפה של הציבור להשתמש במזומן בתדירות גבוהה של מספר פעמים בשבוע, ובמקביל עלייה ברורה ומשמעותית בהעדפת השימוש באפליקציות תשלומים וארנק דיגיטלי, אמנם, לעת עתה, בתדירות נמוכה יחסית. עדיין

נותר פער גדול בין שיעורי ההעדפה הגבוהים של השימוש במזומן לבין אלו של אפליקציות התשלומים והארנק הדיגיטלי. הירידה בהעדפת השימוש במזומן תואמת את ההעדפה הגוברת של רכישות מרחוק ורכישות מקוונות.

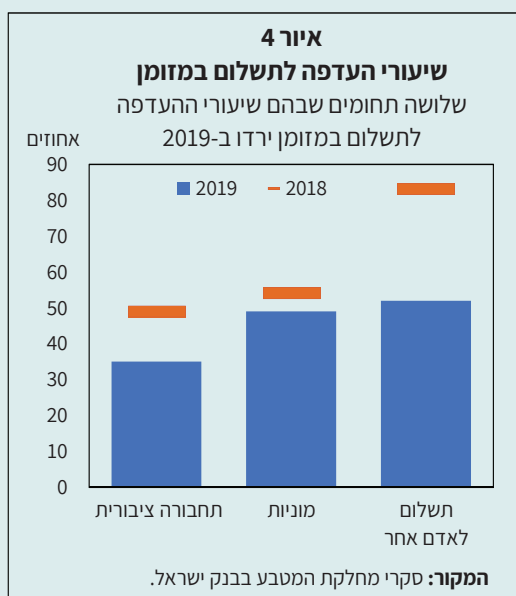
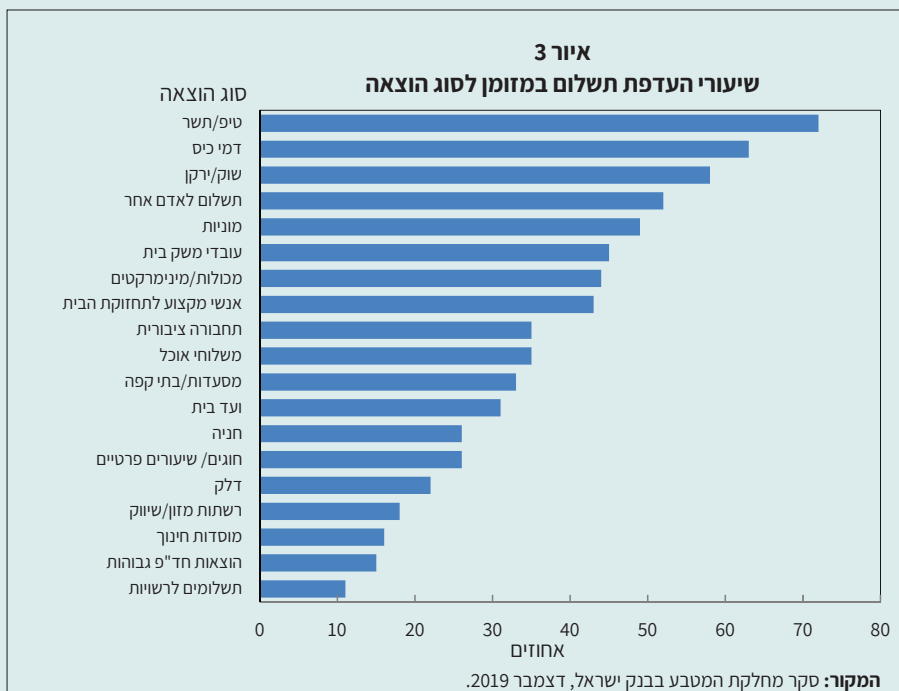
על מה מעדיפים הישראלים לשלם במזומן?

שלושת סוגי ההוצאות שבהם הציבור מעדיף שימוש במזומן על פני יתר אמצעי התשלום הם – תשר (טיפ) – 72% מהנשאלים; דמי כיס לבני משפחה – 63%; וקנייה בשוק או אצל הירקן – 58%.

שלושת סוגי ההוצאות שבהם הירידה של שיעור ההעדפה לתשלום במזומן בשנת 2019 ביחס לשיעורה בשנת 2018 הייתה הגדולה ביותר הם תחבורה ציבורית (35% ב-2019 לעומת 49% ב-2018), מוניות (49% ב-2019 לעומת 54% ב-2018) ותשלום לאדם אחר – חוב או מתנה (52% ב-2019 לעומת 83% ב-2018).

ניתן לשער כי הירידה בהעדפת המזומן בתחבורה הציבורית קשורה בין היתר לאמצעים חדשים, המאפשרים טעינה נוחה של כרטיסי רב-קו באמצעות אפליקציות, כי הירידה של שיעורי ההעדפה של מזומן בתשלום על נסיעה במוניות נובעת מהרחבת השימוש באפליקציות כגון Yango ו-Gett וכי הירידה בשיעורי ההעדפה למזומן לתשלום לאדם אחר – חוב או מתנה קשורה לאפליקציות P2P כדוגמת Bit, Pepper Pay ו-Paybox, שהשימוש בהן להעברת כספים בין אנשים פרטיים הולך וגובר בשנים האחרונות.

4 מדובר בהוצאות שוטפות, שאינן כוללות הוצאות גבוהות חד פעמיות.

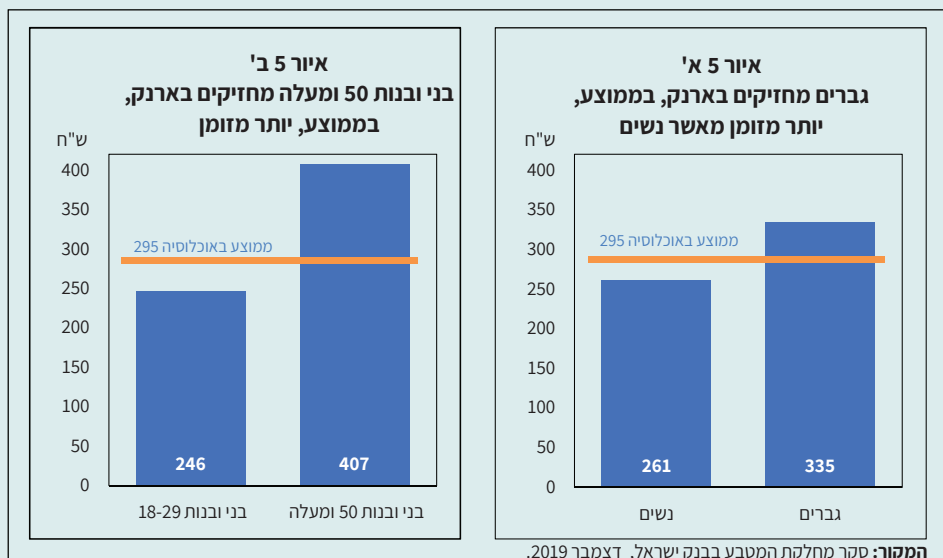

כמה כסף מזומן נושאים הישראלים בארנק?

בארנק הישראלי הממוצע ניתן למצוא 295 ש"ח במזומן, בדומה לנתון של 2018. גברים מחזיקים בארנקם, בממוצע, יותר כסף (335 ש"ח) מאשר נשים (261 ש"ח) (איור 5 א').

בני ובנות 50 ומעלה מחזיקים בארנק, בממוצע, 407 ש"ח לעומת 246 ש"ח בלבד שמחזיקים בני ובנות 18-29 (איור 5 ב').

עוד נמצא כי כ-10% מהאוכלוסייה אינם מחזיקים כלל מזומן בארנק, בדומה לממצאי השנים הקודמות.

וכמה כסף מזומן מחזיקים הישראלים מחוץ לארנק?

מהסקר שבוצע בדצמבר 2019 עלה כי כ-33% מהישראלים מחזיקים יותר מ-500 ש"ח במזומן מחוץ לארנק, כלומר בבית, ברכב, במשרד וכדומה. זאת לעומת כ-46% בשנת 2018.

ומה רוצה הציבור בישראל בעתיד?

בסקר שבוצע בחודש יוני 2020 בקרב כלל האוכלוסייה ובקרב בעלי עסקים קטנים נשאלו הנסקרים אם הם מעוניינים להמשיך ולהשתמש במזומן בשנים הקרובות. 70% ממשקי הבית ו-59% מבעלי העסקים הקטנים השיבו בחיוב. בקרב נשאלים תושבי הפריפריה הגיע שיעורם של המשיבים בחיוב ל-73% ובקרב הנשאלים מהחברה החרדית – ל-78%.

תיבה 3

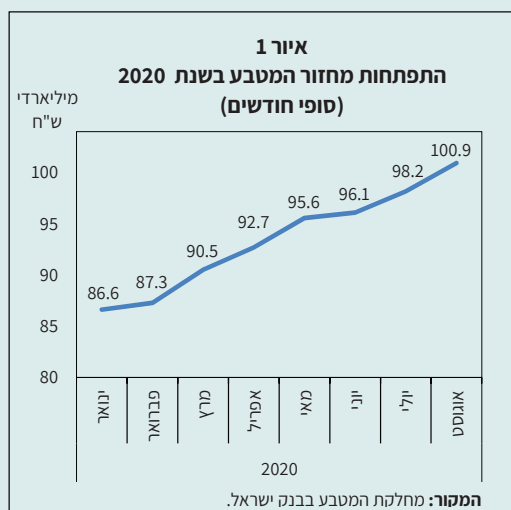
השפעת וירוס הקורונה על השימוש במזומן

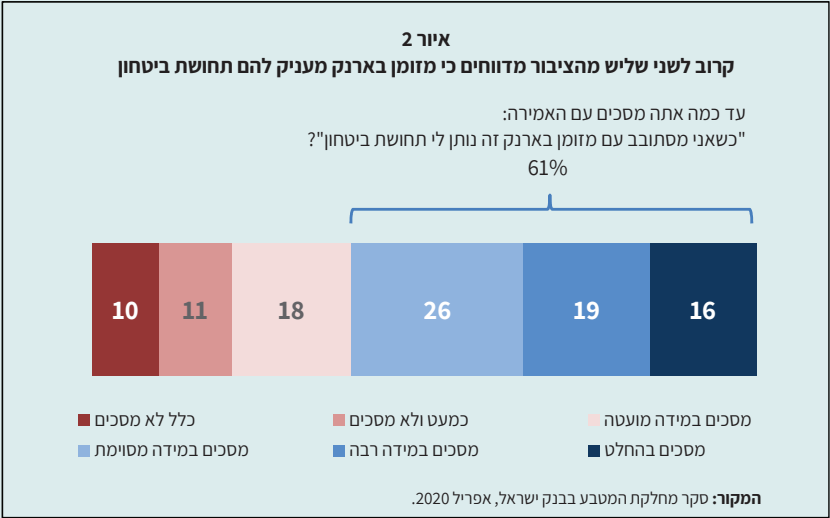
משבר הקורונה חידד את חשיבות המזומן בעתות משבר כאחד הגורמים המחזקים את החוסן הלאומי.

במהלך המשבר מחזור המטבע גדל משמעותית והגיע לרמתו הגבוהה ביותר בכל הזמנים: נכון ל-31 באוגוסט הסתכם מחזור המטבע בשווי של 100.9 מיליארדי ש"ח – גידול של 15.7% מתחילת חודש מרץ, פי 5.8 מהגידול השנתי שעמד לפני המשבר על 2.7% (נתון לפברואר 2020). התצפית האחרונה של שיעור גידול דומה בפרק זמן כה קצר נרשמה בשנת 2009, על רקע הורדת הריבית והמשבר הכלכלי העולמי. מגמת הגידול של מחזור המטבע אינה ייחודית לישראל; במדינות נוספות בעולם עלה הביקוש למזומן עלייה חדה במהלך משבר הקורונה.

הביקוש הגבוה בתחילת תקופת הקורונה, עם התעוררות השיח על הגבלות תנועה ופעילות, הראה כי החזקת מזומן מעלה את תחושת הביטחון של האזרחים בישראל. זאת הן בהיבט הלאומי, כמי שסומכים על הבנק המרכזי וצעדיו, והן בהיבט הפרטי, כאמצעי המאפשר רכישת מוצרים בעת משבר ללא תנאי. עם התגברות המשבר הכלכלי גברה

חשיבותו של המזומן ככלי התורם לשליטה בהוצאות ומבטיח את סופיות התשלום, וכל זאת בעלות עסקה מינימלית וקבועה, על כך מצביעים ממצאי סקרים שערכנו בתקופה זו. עוד עולה כי תחושת הביטחון שהמזומן מקנה בולטת בקבוצות אוכלוסייה שהן מוטות שימוש במזומן, כגון החברה הערבית והחברה החרדית, וכן אצל אנשים שהוצאו לחל"ת או פוטרו, אשר רבים מהם נדרשים כעת להתנהלות כלכלית זהירה במיוחד והשימוש במזומן מסייע להם בכך.

לוח 1: יתרונות בולטים שעלו מממצאי הסקרים

הציון	השאלה	אוכלוסיית הסקר
7.5	עד כמה המזומן מאפשר לך שליטה בהוצאות? (1 – לא מאפשר כלל; 10 – מאפשר מאוד)	כלל הציבור
8.9	באיזו מידה העמלה שאתה צריך לשלם, כשאתה מקבל תשלום במזומן, היא עמלה זולה או יקרה? (1 – יקרה מאוד; 10 – זולה מאוד)	בעלי עסקים קטנים ובינוניים
9.2	עד כמה תשלום שאתה מקבל במזומן הוא סופי? (1 – כלל לא סופי; 10 – סופי בהחלט)	בעלי עסקים קטנים ובינוניים

המקור: סקר מחלקת המטבע בבנק ישראל, אפריל 2020.

הרכב המחזור

התפלגות המחזור בין שטרות למעות יציבה בעשור האחרון. בשנת 2019 עמדו חלקיהם על כ-97% ו-3% מערכו הכולל של המחזור, בהתאמה.

לוח 2: מחזור המטבע, 2012 עד 2019 (סופי שנים)

השנה	רכיבי המחזור במיליארדי ש"ח			שיעורי הגידול באחוזים	
	מחזור השטרות	מחזור המעות	סך מחזור המטבע	מחזור השטרות	מחזור המעות
2012	53.1	1.7	54.8	12	6
2013	55.7	1.8	57.5	5	9
2014	61.3	1.9	63.2	10	7
2015	71.4	2.1	73.5	17	8
2016	73.8	2.2	76.0	3	6
2017	79.8	2.3	82.2	8	7
2018	83.4	2.4	85.9	5	4
2019	84.6	2.6	87.2	1	5

הערה: בלוח מוצגים מספרים מעוגלים ולכן בחלק מהשנים נראה שמחזורי השטרות והמעות לא מסתכמים בדיוק למחזור המטבע.

המקור: מחלקת המטבע בבנק ישראל.

2. מחזור השטרות

(א) ערך השטרות שבמחזור ומספרם

ערך השטרות במחזור עלה מ-83.4 מיליארד ש"ח ב-2018 ל-84.6 מיליארד ב-2019, גידול של 1%, לעומת גידול של 5% בשנת 2018. מספר השטרות במחזור עלה מ-588 מיליונים ב-2018 ל-596 מיליונים ב-2019, גידול של 1%, בדומה לגידול בשנה הקודמת. השינוי במספר השטרות מבטא את הביקוש לשטרות. השנה היה ביקוש חיובי לשטרות בערכים 200 ש"ח ו-20 ש"ח, בעוד שהביקוש לשטרות בערכים 50 ש"ח ו-100 ש"ח היה שלילי, זו השנה השנייה ברציפות. בשלוש השנים האחרונות מחזור השטרות בעריך 20 ש"ח גדל ב-31% (מ-40 מיליון שטרות בסוף שנת 2016 ל-52 מיליון שטרות בסוף 2019), גידול משמעותי הרבה יותר מאשר ביתר השטרות: מחזור השטרות של 50 ש"ח עלה ב-2%, של 100 ש"ח ירד ב-5% ושל 200 ש"ח עלה ב-22%. הסיבה לכך היא שבמקביל להחלפת סדרת השטרות בעריך 20 ש"ח קידמה מחלקת המטבע את הפצתו של שטר זה למחזור. הפצה מוגבלת של העריך 20 ש"ח גרמה לאיכות ירודה של השטרות בעריך זה במחזור ביחס לערכים אחרים ולתחושת חוסר של הציבור בשטר מעריך זה. הדבר התבטא בסקרי דעת קהל שבנק ישראל ערך. על כן קידמה מחלקת המטבע, בשיתוף התאגידים הבנקאיים ואיגוד הבנקים, את הפצת השטרות בעריך 20 ש"ח. זאת באמצעות שינוי תמהיל השטרות המתקבלים במשיכה בודדת מהמכשיר, הגדלת היצע השטרות האלה במכשירי

המשיכה האוטומטיים ובסניפים¹, וכן אצל הטלרים שבאמצעותם מושכים מזומנים בסניפים. כתוצאה משיתוף פעולה זה הכילו כ-17% ממכשירי המשיכה בסוף שנת 2019 שטרות של 20 ש"ח. שיעור המכשירים המכילים שטרות של 50 ש"ח עמד בסוף שנת 2019 על כ-80%.

לוח 3: מספר השטרות לפי ערכים, 2012 עד 2019 (סופי שנים, מיליוני שטרות)

הערך	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	שיעור השינוי בשנת 2019
20 ש"ח	35	36	36	37	40	49	48	52	9%
50 ש"ח	51	51	54	60	61	67	63	62	-2%
100 ש"ח	146	147	152	165	169	173	162	159	-1%
200 ש"ח	176	189	213	256	266	291	316	323	2%
סך הכול	408	423	455	518	534	580	588	596	1%

המקור: מחלקת המטבע בבנק ישראל.

(ב) הרכבו של מחזור השטרות לפי ערכים

תמהיל השטרות במחזור מושפע לא רק מהביקוש להם אלא גם, בין היתר, מהאמצעים המשמשים את התאגידים הבנקאיים כדי להפיצם למחזור. על פי כללי בנק ישראל (כללים להפעלה סדירה של מערכת המטבע, התשע"ו-2016) מחלקת המטבע נערכת להתערב ככל שנדרש כדי להסדיר את תמהילי השטרות שהתאגידים הבנקאיים מפיצים – בפרט דרך מכשירי המשיכה האוטומטיים; זאת כדי להבטיח שהמחזור יכלול שטרות באיכות נאותה והיצע המתאים לביקוש.

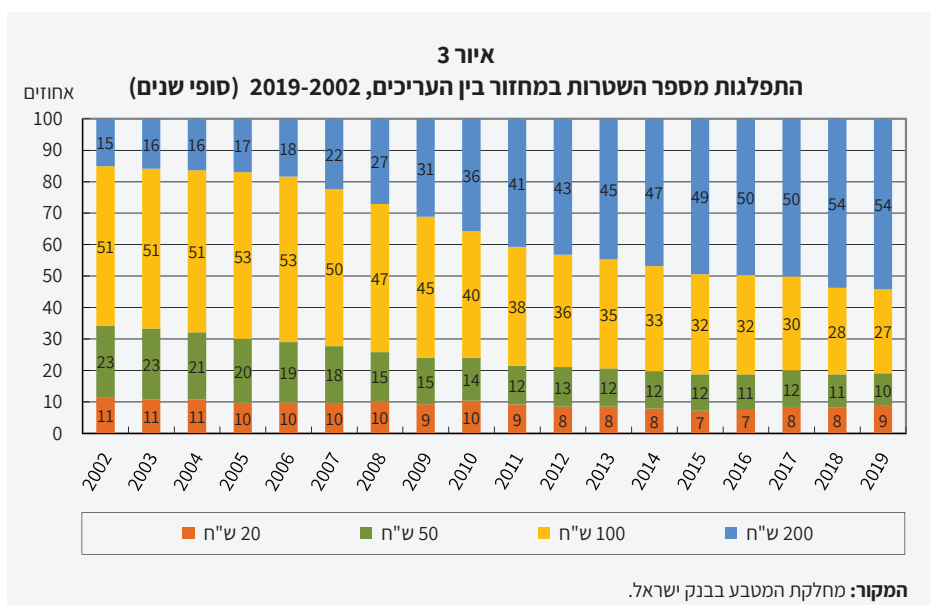
בשנת 2019 לא חל שינוי משמעותי בהרכב מחזור השטרות. חלקם של השטרות בערך 200 ש"ח מתוך כלל המחזור גדל מעט, ובתום השנה הם היוו מעל מחצית ממנו (54%). השטרות בערך 100 ש"ח היוו 27%, השטרות בערך 50 ש"ח היוו 10%, והשטרות בערך 20 ש"ח היוו 9%. מבחינת השווי, חלקם של השטרות בערך 200 ש"ח מסך שווי מחזור השטרות היה בסוף 2019 76%, חלקם של השטרות בערך 100 ש"ח היה 19% וחלקם של השטרות בערכים 50 ש"ח ו-20 ש"ח – 4% ו-1% בהתאמה.

המגמה של גידול חלק השטר בערך 200 ש"ח בסך השטרות במחזור צברה תאוצה בעקבות שילובו במכשירים האוטומטיים של התאגידים הבנקאיים, שהחל במחצית השנייה של 2006. ניתן לראות באיור 3 שבשנת 2006 הייתה נקודת מפנה: חלקו של השטר בערך 200 ש"ח החל לעלות בהדרגה בשנה זו, וביתר שאת בשנים שאחריה, כפונקציה של גידול המחזור; זאת בעיקר על חשבון חלקו של השטר בערך 100 ש"ח ומעט על חשבון חלק השטר של 50 ש"ח.

1 להרחבה עיין סקירת מטבע לשנת 2017, תיבה 4, העוסקת בשינוי תמהיל השטרות במחזור. www.boi.org.il/he/Currency/ArticlesAndPublications/Pages/Default.aspx

שטרות בעריך גבוה משמשים הן לביצוע עסקאות והן להחזקת שווי כספי זמין, בעוד שהשטרות בעריכים הנמוכים משמשים בעיקר לביצוע עסקאות. על השימוש בשטר ה-200 ש"ח להחזקת שווי כספי מעידים ממצאי סקרים שערכה מחלקת המטבע. אף שרוב המחזור מורכב משטרות בעריך 200 ש"ח, הציבור מחזיק את השטר בעריך זה בארנק פחות מאשר כל אחד מהשטרות בעריכים האחרים. נמצא כי בממוצע הציבור מחזיק בארנק 295 ש"ח בהרכב של 0.53 שטרות של 200 ש"ח, 1.1 שטרות של 100 ש"ח, 1.09 שטרות של 50 ש"ח ו-1.2 שטרות של 20 ש"ח והיתר במעות. לעומת זאת, מחוץ לארנק, כלומר בבית, במשרד, ברכב וכדומה, מחזיקים כשליש מהישראלים יותר מ-500 ש"ח במזומן. סביר להניח כי סכומים גבוהים כאלה מוחזקים ברובם בעריכים הגבוהים ובפרט בשטרות של 200 ש"ח. ממצא נוסף שתומך בהסבר זה הוא העדפה של הציבור לבצע את העסקאות במזומן ככל שסכום העסקה יורד. נמצא כי בעסקאות שסכומן אינו עולה על 50 ש"ח רוב הציבור (56%) מעדיף לשלם במזומן. התשלום לעסקה בסכומים אלו הוא בדרך כלל בשטרות בעריכים נמוכים יותר משטר ה-200 ש"ח. (לפירוט נוסף לממצאי הסקרים ראו תיבה 2.)

ההעדפה הבולטת של הציבור לבצע עסקאות בסכומים נמוכים במזומן, וכן ממצאים תומכים בסקרים, מעידים על הצורך בשטרות בעריכים הנמוכים, ובשיפור איכותם במחזור. לפיכך הנחתה מחלקת המטבע את התאגידים הבנקאיים להגביר את היצע השטרות בעריכים אלו. צעד זה הוביל לבלימת מגמת הגידול של חלק השטרות בעריך 200 ש"ח והקיטון של חלק השטרות הנמוכים במחזור.

ג) קצב החלפתם של השטרות

בשנת 2017 הושלמה השקת סדרה ג' של השקל החדש. נכון לסוף אוגוסט 2020 חלקם של השטרות מסדרה ג' במחזור עמד על 93%. מבחינת השווי זו החלפה בשיעור של 95%. באותו הזמן כלל המחזור 369 מיליון שטרות חדשים בעריך 200 ש"ח, שהיו כ-97% מסך השטרות בעריך זה במחזור, 159 מיליון שטרות חדשים בעריך 100 ש"ח (כ-90%) 65 מיליון שטרות חדשים בעריך 50 ש"ח (כ-95%) ו-42 מיליון שטרות חדשים בעריך 20 ש"ח (כ-79%).

השטרות מהסדרה הקודמת (סדרה ב' של השקל החדש) ימשיכו לשמש הילך חוקי, והציבור יוכל להשתמש בהם עוד שנים אחדות. את השטרות מהסדרה הקודמת שיגיעו לבנק ישראל נמשיך להחליף בשטרות מסדרה ג'. בהמשך יפרסם בנק ישראל הוראות מפורטות לגבי תום המועד להחלפת השטרות שבידי הציבור ויקצוב תקופה ארוכה, של שנים מספר, שבמהלכה תתאפשר החלפת השטרות הישנים בחדשים בסניפי הבנקים המסחריים ובבנק ישראל.

ד) צריכת השטרות

לצריכת השטרות שני רכיבים: גידול מספרם של השטרות במחזור (הביקוש) – כפי שתואר בסעיף א'; והבלאי – שטרות שאינם ראויים לשימוש חוזר, הנגרסים בתהליך הספירה והמיון בבנק ישראל ומוחלפים בשטרות חדשים. מחלקת המטבע מתכננת את המלאי כדי לתת מענה לביקוש ולהחלפת השטרות הבלויים בשטרות חדשים.

לוח 4: צריכת השטרות, הבלאי וגידול המחזור, 2012 עד 2019 (מיליוני שטרות)

העריך	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
סה"כ	81.5	36.5	62.5	62.0	222.5	229.4	242.1	72.9
גידול המחזור	35.4	14.7	32.5	62.7	16.5	45.7	7.8	7.7
סך הצריכה	116.9	51.1	94.9	124.7	239.0	275.2	249.8	80.6
20 ש"ח	10.3	6.1	10.5	10.7	16.7	22.7	46.5	13.8
גידול המחזור	0.5	1.1	-0.2	1.7	2.3	9.0	-0.9	4.1
סך הצריכה	10.9	7.2	10.3	12.4	19.0	31.7	45.6	17.9
50 ש"ח	25.0	10.7	35.0	13.2	41.0	21.4	18.1	15.6
גידול המחזור	5.4	0.2	3.1	5.3	0.9	6.6	-4.7	-1.0
סך הצריכה	30.3	10.9	38.1	18.5	41.9	28.0	13.4	14.6
100 ש"ח	32.1	11.5	11.3	19.9	48.1	76.2	137.6	25.5
גידול המחזור	4.8	0.8	5.2	13.1	3.7	4.8	-11.6	-2.3
סך הצריכה	36.9	12.3	16.5	33.1	51.9	81.0	126.0	23.1
200 ש"ח	14.1	8.2	5.7	18.2	116.6	109.1	39.9	18.0
גידול המחזור	24.7	12.5	24.3	42.6	9.7	25.3	25.0	6.9
סך הצריכה	38.8	20.7	30.1	60.8	126.3	134.4	64.8	24.9

המקור: מחלקת המטבע בבנק ישראל.

מספר השטרות הבלויים שנמצאו בתהליך הספירה והמיון בבנק ישראל בשנה הנסקרת היה 73 מיליונים. בשנים 2016–2018 היקף הבלאי היה גבוה, בעקבות איסוף השטרות מסדרת השטרות הקודמת, שכן אלה אינם מיועדים עוד לשימוש חוזר. בנק ישראל גרס אותם בתהליך הספירה והמיון והנפיק במקומם שטרות חדשים. רוב מוחלט של החלפת הסדרה התבצע בשנים אלו, ולכן בשנת 2019 היקף הבלאי פחת משמעותית.

(ה) משיכת שטרות מבנק ישראל והפקדתם בו

ההפרש בין המשיכות מבנק ישראל להפקדות בו מבטא את גידול המחזור – הביקוש. בשנת 2019 נמשכו 144 מיליוני שטרות והופקדו 136 מיליוני שטרות. חלק מהשטרות שנמשכו הם מקוריים (מבית הדפוס) וחלקם ממוחזרים (עודפים של שטרות ראויים שהפקידו התאגידים הבנקאיים בבנק ישראל או שטרות שנמצאו בתהליך הספירה והמיון בבנק ישראל כראויים לשימוש חוזר), והשטרות שהופקדו הם שטרות לא ראויים ועודפים.

בשנת 2019 היקף ההפקדות והיקף המשיכות קטנו ב-37% וב-36%, בהתאמה. כאמור, ההסבר המרכזי לירידות אלו הוא שהחלפת סדרת השטרות הסתיימה ברובה בשנת 2018. לכן, בשנת 2019 הופקדו בבנק ישראל הרבה פחות שטרות מסדרה ב' ובהתאם לכך נמשכו הרבה פחות שטרות מסדרה ג' לצורך החלפת שטרות אלו. ניתן לראות בלוח 5 היקפי משיכות והפקדות גדולים בשנתיים שלאחר החלפת הסדרה בכל עריך: 50 ש"ח בשנים 2014–2015, 200 ש"ח בשנים 2016–2017, 100 ש"ח ו-20 ש"ח בשנים 2017–2018. בשנת 2019 חזרו ההפקדות והמשיכות לסדרי הגודל שהיו לפני החלפת הסדרה.

לוח 5: משיכת שטרות מבנק ישראל והפקדתם בו לפי עריכים, 2012 עד 2019 (מיליוני שטרות)

המשיכות										ההפקדות									
שיעור השינוי בשנת 2019										שיעור השינוי בשנת 2019									
2019	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2019	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	העריך	
-20%	20	25	29	17	16	19	20	13	-39%	16	26	20	14	14	19	19	13	20 ש"ח	
-24%	25	33	39	26	43	44	30	33	-31%	26	38	32	25	38	41	30	28	50 ש"ח	
-47%	45	85	88	60	68	52	47	43	-51%	47	96	84	57	55	47	46	39	100 ש"ח	
-34%	54	83	117	123	85	58	46	49	-18%	47	58	92	113	43	33	33	24	200 ש"ח	
-36%	144	226	274	226	212	173	143	139	-37%	136	218	229	209	150	140	129	104	סך הכול	

הערות:

שטרות 20 ש"ח מסדרה ג' הונפקו למחזור בנובמבר 2017
 שטרות 50 ש"ח מסדרה ג' הונפקו למחזור בספטמבר 2014
 שטרות 100 ש"ח מסדרה ג' הונפקו למחזור בנובמבר 2017
 שטרות 200 ש"ח מסדרה ג' הונפקו למחזור בדצמבר 2015

המקור: מחלקת המטבע בבנק ישראל.

ואולם הירידה של היקף המשיכות בעריך 200 ש"ח, העריך המבוקש ביותר במחזור, גדולה הרבה יותר מהירידה של היקף ההפקדות בעריך זה. זוהי תוצאה של שינוי תמהיל השטרות במכונות האוטומטיות, כאמור (הנחיות מחלקת המטבע לתאגידים להגדיל את היצע השטרות בעריכים 20 ש"ח ו 50 ש"ח), ויתכן שגם ביטוי למגמת התמתנות של הביקוש למזומן.

תיבה 4

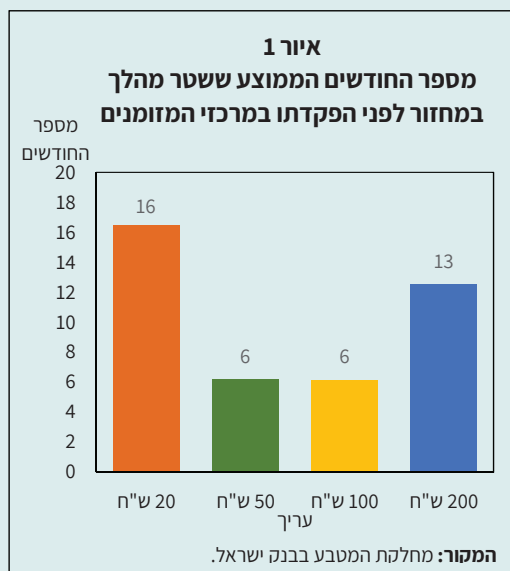
אורך חיי השטרות במחזור

מהירות מחזור השטרות

חייו של השטר מתחילים עם הנפקתו למחזור מבנק ישראל לציבור. השטר יהלך במחזור עד שיופקד במרכז המזומנים של התאגידים הבנקאיים (ממ"ז), שהוסמך על ידי בנק ישראל להחליט אם השטר ראוי לשימוש חוזר או שיועבר לבנק ישראל ובסיכוי גבוה ייגרס. "מהירות המחזור" מוגדרת כזמן תיאורטי, שבו כל השטרות במחזור מספיקים לעבור במרכז מזומנים לפחות פעם אחת, והיא מספקת אינדיקציה להרגלי השימוש במזומן¹.

מהירות המחזור של סך השטרות בשנת 2019 עמדה על 9 חודשים, כמעט ללא שינוי ביחס

לשנת 2018. השטרות בעריכים 20 ש"ח ו-200 ש"ח מהלכים במחזור זמן רב עד שהם מופקדים בממ"ז לצורך ספירה ומיון, והרחק מאחור נמצאים השטרות בעריכים 100 ש"ח ו-50 ש"ח (איור 1). שהות ממושכת במחזור עד ההפקדה בממ"ז אופיינית לשטרות בעריכים הקיצוניים בסולם העריכים של השטרות. את השטר בעריך 20 ש"ח נוטים הציבור ובעלי העסקים לשמור ולא להפקיד בתאגיד בנקאי, משום שהוא שימושי ביותר לצורך ביצוע עסקאות על ידי הציבור ולצורך מתן עודף על ידי

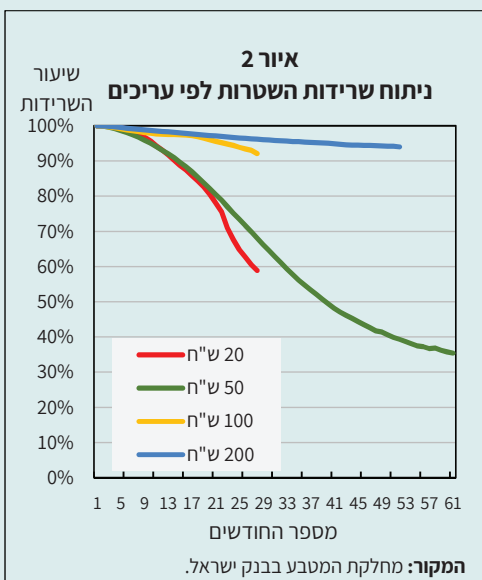

1 מהירות המחזור נאמדת על בסיס דיווחי הבנקים למחלקת המטבע על כמות המזומן שהופקדה במהלך השנה במרכזי המזומנים. אומדן מהירות המחזור של השטר הממוצע בכל עריך מחושב כיחס בין סך השטרות במחזור לממוצע ההפקדות החודשי במרכזי המזומנים.

בעלי העסקים. השטר בעריך 200 ש"ח משמש גם להחזקת שווי כספי, עקב ערכו הגבוה. השימוש היומיומי בו לצורך עסקאות פחות, ולכן הוא מגיע למרכזי המזומנים בתדירות נמוכה יחסית. ערכי הביניים 100 ש"ח ו-50 ש"ח מופקדים במרכזי המזומנים בתדירויות דומות, אולם מסיבות שונות: בניתוח השרידות שנציג להלן ניתן לראות שהשטר בעריך 100 ש"ח מחזיק מעמד זמן רב יותר מאשר השטר בעריך 50 ש"ח, נתון שמלמד כי השטר בעריך 50 ש"ח עובר יותר ידדים; לפיכך ניתן לשער שהשטר בעריך 50 ש"ח ממוחזר יותר על ידי בעלי העסקים לצורך מתן עודף, ואילו השטר בעריך 100 ש"ח שווה במחזור זמן רב יותר, עד לשימוש בו לצורך ביצוע עסקה.

מעקב אחר מהירות המחזור מספק לנו בין השאר אינדיקציה לחוסר יעילות בתמהיל השטרות ולצורך להתערב ולהסדירו. כך, למשל, בשנים 2016–2017 מהירות המחזור של השטר בעריך 20 ש"ח הייתה איטית מהרגיל בשטר זה. מחלקת המטבע הציבה לעצמה מטרה להגביר את יעילות מחזור השטרות כולו, ובפרט בעריך 20 ש"ח. בהמשך לכך זיהינו אצל המשתמשים, גם באמצעות סקרים, תחושת חוסר בשטרות אלו, ולכן בשנים שלאחר מכן פעלנו להזרמה של שטרות אלו לציבור. הדבר הביא לשיפור איכותם של השטרות במחזור, וכעת מהירות המחזור של העריך 20 ש"ח התייצבה סביב 16 חודשים, בדומה לרמתה בעבר.

ניתוח אורך חיי השטרות במחזור

בשנת 2014, במקביל להשקת סדרת השטרות החדשה, החלה מחלקת המטבע לאסוף נתונים על איכות השטרות ברמת השטר הבודד באמצעות קריאת המספר הסידורי שמודפס על גבי השטר במכונות הספירה והמיון שבבנק ישראל. בכך אנו שותפים לבנקים מרכזיים מעטים בעולם המסוגלים לכך. מידע זה מקנה לנו יכולת ניתוח גבוהה בהרבה מאשר בעבר. בפרט, אנו יודעים על כל שטר שהנפקנו אם הוא נמצא כרגע במחזור או שהוא כבר נגרס. אם הוא במחזור אנו יודעים מה גילו, ואם הוא נגרס אנו יודעים מהי סיבת גריסתו.

על בסיס מידע זה אנו מחשבים את הסיכוי של שטר בעריך מסוים לשרוד במחזור מספר חודשים מסוים ומעלה. מניתוח השרידות שערכנו (איור 2) ניתן לראות את הפער הגדול באורך החיים בין השטרות בעריכים הגבוהים לאלה בעריכים הנמוכים. "חיי המדף" של השטרות בעריכים הגבוהים ארוכים הרבה יותר משל הנמוכים. כך, למשל, הסיכוי שאורך חייו של שטר בעריך 200 ש"ח יהיה 50 חודשים ומעלה הוא 94%, ואילו הסיכוי שאורך חייו של שטר בעריך 20 ש"ח יהיה למעלה מ-28 חודשים הוא 59%. פער זה משקף את העובדה שתדירות העסקאות המבוצעות באמצעות השטרות הולכת ופוחתת ככל שעריך השטר עולה, יחד עם השמירה היתירה שהשטר זוכה לה ככל שערכו גבוה יותר. קריאת המספרים הסידוריים מתבצעת, כאמור, רק בשטרות מסדרה ג', ולכן אין עדיין נתונים על משכי החיים הארוכים יותר מפרק הזמן שחלף ממועד הנפקת כל עריך בסדרה זו².

2 סדרת השטרות הונפקה למחזור בסדר הבא: השטר בעריך 50 ש"ח הונפק בספטמבר 2014, השטר בעריך 200 ש"ח הונפק בדצמבר 2015, והשטרות בעריכים 100 ש"ח ו-20 ש"ח הונפקו בנובמבר 2017.

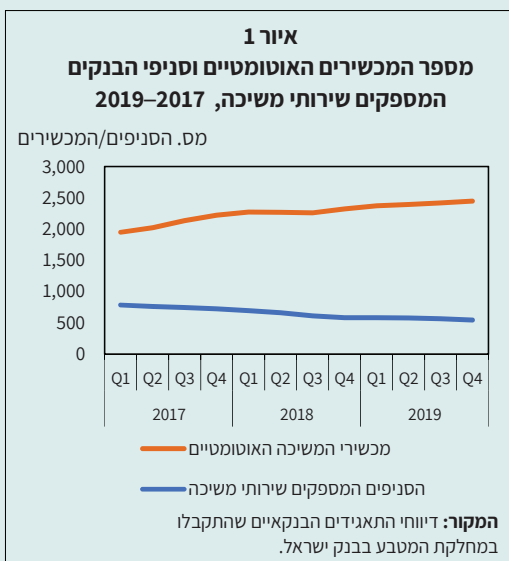
תיבה 5

משיכות והפקדות הציבור מהתאגידים הבנקאיים

לצד הפחתה של היקף שירותי המזומן הניתנים בסניפי הבנקים בשנים האחרונות נפתחו מכשירי משיכה והפקדה בנקאיים חדשים, כדי לשמר את רמת שירותי המזומנים לציבור. בשנת 2019 גדל היקף המשיכות וההפקדות מהמכונות האוטומטיות ביחס לשנת 2018: גדלו שווי המשיכות וההפקדות ומספר פעולות ההפקדה, ואילו מספר פעולות המשיכה ירד מעט. היקף הפעילות בסניפי הבנקים הצטמצם ב-2019 בהשוואה ל-2018.

משיכת מזומנים ממכשירי המשיכה ומסניפי הבנק

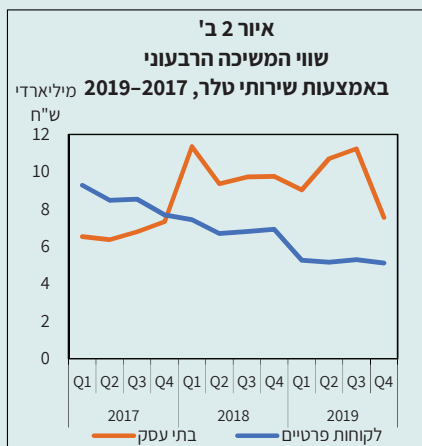
בסוף 2019 היו פרוסים ברחבי הארץ 2,448 מכשירי משיכה בנקאיים, גידול של 125 מכשירים (5%) ביחס לסוף 2018. לעומת זאת הצטמצם באותה תקופה ב-36 (6%) מספר הסניפים הנותנים ללקוחות פרטיים שירותי משיכת מזומן באמצעות טלרים (איור 1).

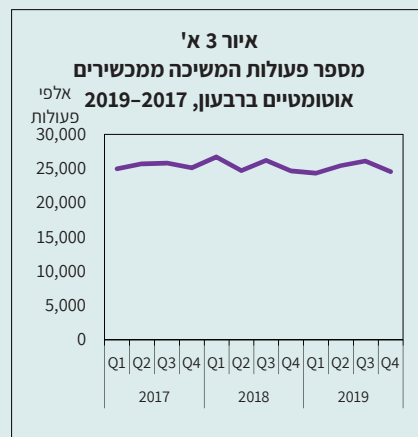
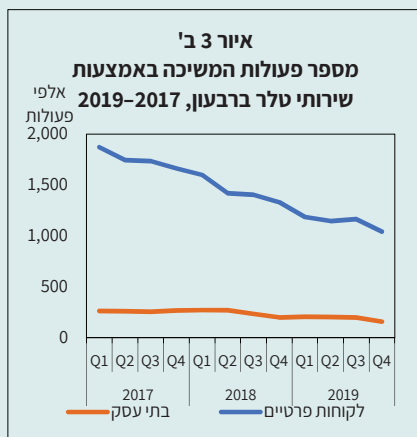

השווי הכולל של המזומן שנמשך ממכשירי המשיכה הבנקאיים ברבעון הרביעי של 2019 עמד על כ-29 מיליארד ש"ח, עלייה של 3% ביחס לרבעון המקביל בשנה הקודמת (איור 2 א'). השווי הכולל של המשיכות באמצעות שירותי הטלר הצטמצם ברבעון הרביעי של 2019 ביחס לרבעון המקביל של השנה הקודמת ב-26% מצד הלקוחות הפרטיים וב-23% מצד בתי העסק (איור 2 ב').

מספר פעולות המשיכה ממכשירי המשיכה האוטומטיים נותר דומה

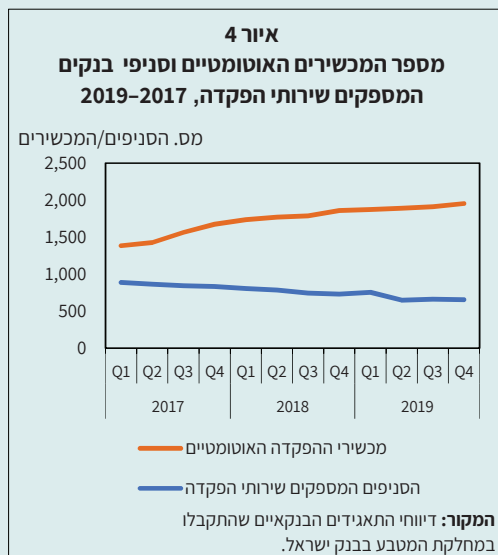
לרבעון המקביל בשנה הקודמת (איור 3 א'). הירידה במספר פעולות המשיכה של בתי העסק ושל הלקוחות הפרטיים באמצעות שירותי הטלר הייתה המשך של המגמה ששררה בשנים האחרונות (איור 3 ב').

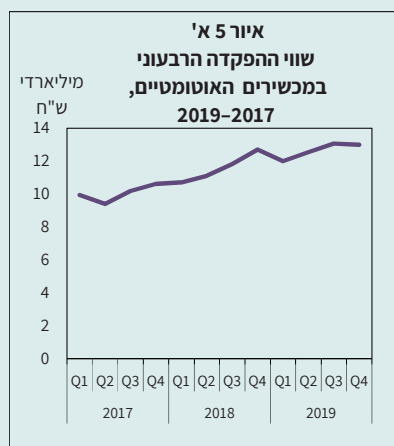
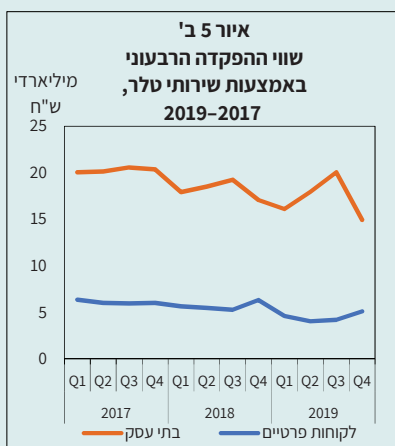
המקור: דיווחי התאגידים הבנקאיים שהתקבלו במחלקת המטבע בבנק ישראל.

הפקדת מזומנים במכשירי ההפקדה ובסניפי הבנק

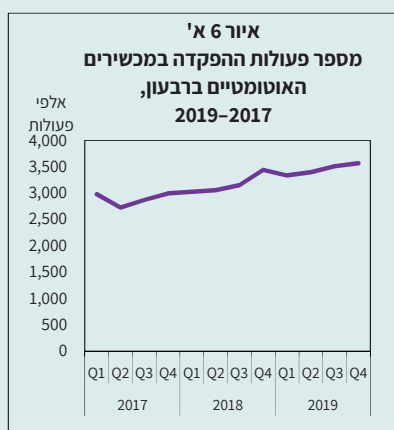
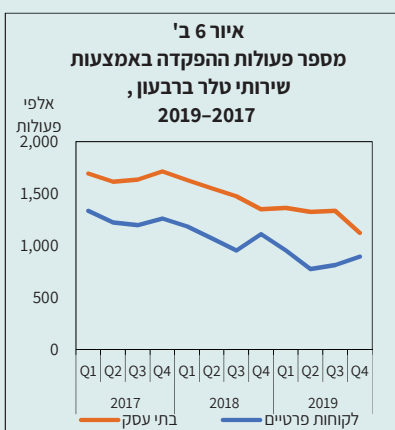
בסוף 2019 היו ברחבי הארץ 1,954 מכשירי הפקדה בנקאיים אוטומטיים, גידול של 93 מכשירים (5%) ביחס למספר המכשירים בסוף 2018 וגידול של 41% ביחס לרבעון הראשון של 2017. לעומת זאת הצטמצם במהלך אותה תקופה ב-124 (17%) מספר הסניפים הנותנים ללקוחות פרטיים שירותי הפקדת מזומן באמצעות טלרים (איור 4). השווי הכולל של ההפקדה במכשירי ההפקדה היה ברבעון האחרון של 2019 כ-13 מיליארד ש"ח, גבוה ב-2% מאשר ברבעון

המקביל של השנה הקודמת (איור 5 א'). השווי הרבעוני הכולל של ההפקדות מצד הלקוחות הפרטיים באמצעות שירותי הטלר היה כ-5 מיליארד ש"ח, וזה של בתי העסק היה כ-15 מיליארד ש"ח, ירידות של כ-19% ו-12%, בהתאמה, ביחס לנתוני הרבעון המקביל של השנה הקודמת (איור 5 ב').

המקור: דיווחי התאגידים הבנקאיים שהתקבלו במחלקת המטבע בבנק ישראל.

מספר פעולות ההפקדה במכשירים האוטומטיים עלה ברבעון הרביעי של 2019 ב-4% ביחס לרבעון המקביל של השנה הקודמת (איור 6 א'), וכן נמשכה מגמת הירידה המשמעותית במספר פעולות ההפקדה באמצעות שירותי הטלר, הן באלה של בתי העסק (17%) והן באלה של הלקוחות הפרטיים (19%) (איור 6 ב').

המקור: דיווחי התאגידים הבנקאיים שהתקבלו במחלקת המטבע בבנק ישראל.

3. מחזור המעות

(א) ערך המעות שבמחזור ומספרן

כמו בשנים האחרונות, גם בשנה הנסקרת היווה ערכו של מחזור המעות כ-3% מערכו הכולל של המחזור. ערך המעות עמד על כ-2.6 מיליארדי ש"ח – גידול של 5% יחסית ל-2018. גם מספר המעות גדל בשיעור של 5% והסתכם בסוף השנה ב-2.7 מיליארדים.

מחזור המעות שומר על שיעור גידול יציב, וההאטה בקצב הגידול בשנים האחרונות מתונה מזו של מחזור השטרות. חלק נכבד מצריכת המעות נובע מאובדן של מעות ומהחזקת מעות ללא שימוש, בעיקר של העריכים הנמוכים. לעומת זאת בשטרות שיעור האובדן נמוך בשל ערכם. לפיכך, גידול מחזור השטרות משקף רצון של הציבור להשתמש ביותר מזומן, ואילו גידול מחזור המעות משקף הן את השימוש בהן והן את החלפתן של מעות אבודות במעות חדשות. אובדן המעות מאפיין מדינות רבות, והיקפו עומד ביחס הפוך לשווי המעה, שכן אנשים מיטיבים לשמור על מעה ככל ששוויה גבוה יותר.

במענה לשאלה שהצגנו בסקר בדבר השימוש במעות שמתקבלות כעודף ענו 68% כי הם משתמשים בהן לתשלום, 38% לתשר, 30% שומרים את המעות בבית ו-24% תורמים אותן².

לוח 6: ערך המעות שבמחזור לפי עריכים, 2012 עד 2019 (מיליוני ש"ח)

העריך	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	שיעור השינוי בשנת 2019
10 אג'	112	120	125	132	139	147	154	161	4%
1/2 ש"ח	70	74	79	84	88	92	96	100	4%
1 ש"ח	432	455	481	513	541	577	606	638	5%
2 ש"ח	100	114	122	131	138	145	149	154	4%
5 ש"ח	336	365	389	425	446	475	492	519	6%
10 ש"ח	604	669	717	786	835	903	930	980	5%
סך הכול	1,653	1,795	1,914	2,070	2,187	2,339	2,428	2,553	5%

המקור: מחלקת המטבע בבנק ישראל.

(ב) משיכת מעות מבנק ישראל והפקדתן בו

בשנת 2019 הופקדו בבנק ישראל 6 מיליון מעות, ונמשכו ממנו 125 מיליונים. בדומה לשנים האחרונות, גם בשנה הנסקרת היקף ההפקדות היה נמוך בעקבות החלת כללי הפריטה: אלה קובעים מכסה מרבית להיקף המעות שניתן לפרוט בכל חודש בקופת בנק ישראל, מה שהביא לשיפור היעילות התפעולית ולוויסות היקפי המעות במחזור לעריכיהן.

בכל שנה, המעות הנמשכות ביותר הן בעריכים 10 אגורות ו-1 ש"ח. המשיכות מעריכים אלו בשנת 2019 היוו 82% מסך המעות הנמשכות, בדיוק כשיעורן מסך המעות במחזור.

2 ניתן היה לציין יותר מאפשרות אחת, ולכן הסכום גבוה מ-100%.

לוח 7: מספר המעות שבמחזור לפי עריכים, 2012 עד 2019 (מיליוני מעות)

העריך	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	שיעור השינוי בשנת 2019
10 אג'	1,117	1,196	1,249	1,316	1,394	1,466	1,541	1,607	4%
1/2 ש"ח	141	148	159	168	176	184	193	200	4%
1 ש"ח	432	455	481	513	541	577	606	638	5%
2 ש"ח	50	57	61	65	69	73	74	77	4%
5 ש"ח	67	73	78	85	89	95	98	104	6%
10 ש"ח	60	67	72	79	83	90	93	98	5%
סך הכול	1,867	1,996	2,101	2,226	2,353	2,484	2,606	2,725	5%

המקור: מחלקת המטבע בבנק ישראל.

לוח 8: משיכת מעות מבנק ישראל והפקדתן בו, 2012 עד 2019 (מיליוני מעות)

העריך	ההפקדות								המשיכות							
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
10 אג'	37	30	21	13	2	2	3	3	131	108	74	79	81	74	78	69
חצי ש"ח	9	3	2	2	0	0	1	0	8	11	13	12	9	7	10	8
1 ש"ח	11	8	6	4	2	2	3	2	32	30	32	35	30	37	33	34
2 ש"ח	4	3	1	2	0	0	1	0	10	9	6	6	4	4	3	3
5 ש"ח	4	7	2	1	2	0	2	0	7	13	7	8	6	6	5	6
10 ש"ח	3	5	2	1	2	0	2	0	7	11	7	8	7	7	5	5
סך הכול	68	55	34	22	9	5	11	6	195	184	139	147	137	136	133	125

המקור: מחלקת המטבע בבנק ישראל.

תיבה 6

תמצית השירותים לציבור בתחום המטבע לשנת 2019

409 פניות טלפוניות התקבלו
במוקד הייעודי לנושא השטרות
מסדרה ג'.

553 פניות התקבלו במייל הפניות
של מחלקת המטבע.

171 פניות התקבלו בדואר ישראל.

1,933 פעולות של פריטה, צירוף
והחלפה של מזומן נרשמו בקופת
בנק ישראל.

החלפת שטרות מסדרות ישנות
היא הנושא שלגביו התקבלו מרב
הפניות בשנת 2019.

3.3 מיליון ש"ח הוא הסכום
המצרפי של פעולות הפריטה,
הצירוף וההחלפה שבוצעו בקופת
בנק ישראל בשנת 2019.

3,066 בקשות שירות שהתקבלו
מהציבור במחלקת המטבע
במהלך שנת 2019.

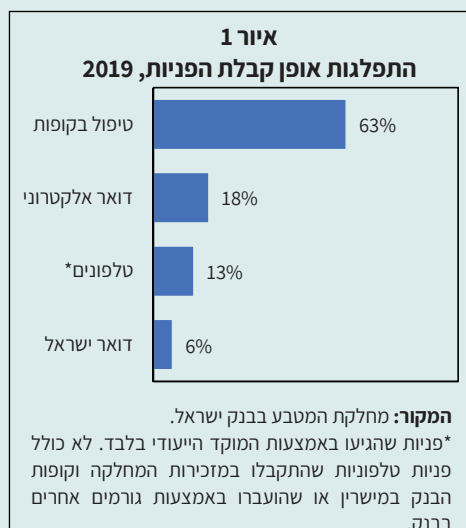
59% אחוז מהפניות בכתב נענו
בתוך 3 ימים (כולל סופי שבוע).

81% אחוז מהפניות בכתב נענו
בתוך שבוע.

דצמבר 2019 הוא החודש בו
התקבלה הכמות הגבוהה ביותר
של פניות ובקשות לקבלת שירות
בקופת בנק ישראל.

בשנת 2019 תועדו במחלקת המטבע 3,066 פעולות של בקשת שירות מצד הציבור, ירידה של 37% ביחס לשנת 2018, שבה תועדו 4,625 פעולות כאלה. אנו מניחים כי ירידה זו נובעת מסגירתו הזמנית של המוקד הטלפוני הייעודי לשטרות מסדרה ג' בשנת 2019. נוסף על כך אנו מניחים כי העלייה במודעות ובהיכרות של הציבור עם סימני הביטחון והסימנים לאנשים עם עיוורון או לקות ראייה שעל גבי השטרות מסדרה ג' הביאה לירידה של מספר הפניות למוקד בנושא. בניכוי הפניות הטלפוניות ניתן לראות עלייה של 34% (673) במספר הפניות ביחס לשנת 2018.

- **409** שיחות תועדו במוקד הייעודי לשטרות מסדרה ג' – ירידה של 84% ביחס לשנת 2018, שבה תועדו 2,634 שיחות למוקד.
- **553** פניות התקבלו באמצעות הדואר האלקטרוני – עלייה של 30% ביחס לשנת 2018, שבה התקבלו 422 פניות בדרך זו.
- **171** מכתבים התקבלו באמצעות דואר ישראל – עלייה של כ-10% ביחס לשנת 2018, שבה התקבלו 155 מכתבים.
- **1,933** פעולות של מתן שירות בקופת בנק ישראל, עלייה של 38% ביחס לשנת 2018, שבה נרשמו 1,402 פעולות כאלה.

מספר הפניות בכתב בשנת 2019

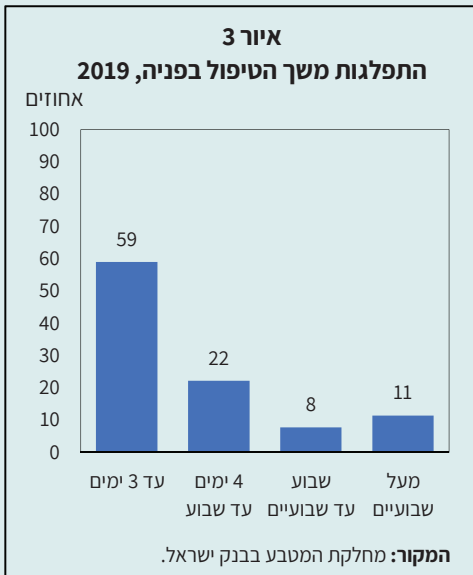
בשנת 2019 נענו **724** פניות בכתב באמצעות הדואר האלקטרוני ודואר ישראל (איור 2):

- **553** פניות התקבלו באמצעות הדואר האלקטרוני.
- **171** פניות התקבלו באמצעות דואר ישראל.

בשנת 2019 נרשמה עלייה של 24% (141) במספר הפניות בכתב שהתקבלו במחלקת המטבע בהשוואה לשנת 2018 ועלייה של 53% (251) בהשוואה לשנת 2017. ניתן לזהות בחמש השנים האחרונות מגמה של עלייה במספר הפניות בכתב שמקבלת מחלקת המטבע.

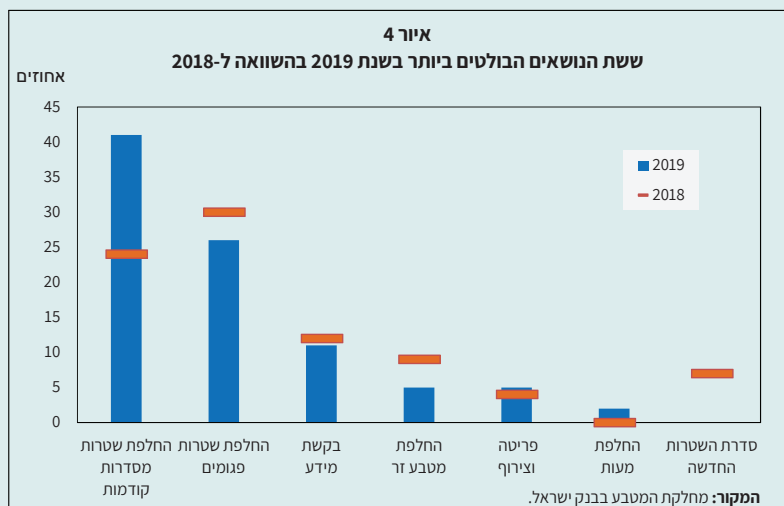
הטיפול בפניות

בשנת 2019 היה שיעור הפניות שנענו בתוך שבוע 81% (איור 3).

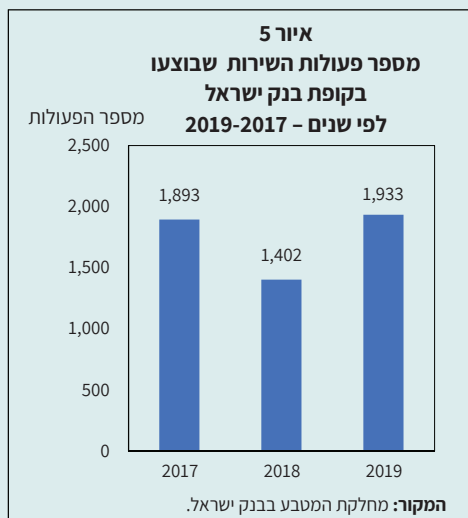
הנושאים הבולטים ביותר בשנת 2019 בהשוואה ל-2018

בדומה לשנה שעברה, שלושת הנושאים שעוררו את העניין הציבורי הגדול ביותר היו החלפת שטרות מסדרות ישנות, החלפת שטרות פגומים ובקשת מידע. עם זאת, בבחינת ששת הנושאים שעוררו את מרבית העניין הציבורי בהשוואה לשנת 2018 ניתן לראות כי שאלות בנושא "סדרת השטרות החדשה", אשר היוו 7% מהפניות בשנת 2018, לא נשאלו כלל בשנת 2019.

שירותי קופה בבנק ישראל

- בשנת 2019 נרשמו 1,933 פעולות שירות לציבור לטיפול במזומן בקופת בנק ישראל. מדובר בעלייה של 38% ביחס לשנת 2018, שבה נרשמו 1,402 פעולות של מתן שירות בקופת בנק ישראל. היקף הפעילות בקופה בשנת 2019 דומה להיקף הפעילות בשנת 2017 (עלייה של 2% בלבד).
- החודשים שבהם בוצעו הפעולות הרבות ביותר של מתן שירות בקופת בנק ישראל היו חודש דצמבר ואחריו החודשים מאי ויוני.

ד. זיוף שטרות ומעות

פעולות למניעת זיופים ולאיתור כסף מזויף

מחלקת המטבע פועלת לשיפור יכולתו של הציבור להתמודד עם זיופי מטבע ולהסדרת הטיפול במזויפים בתאגידים הבנקאיים. במקביל המחלקה מעמידה לרשות משטרת ישראל, הגוף המופקד על אכיפת החוק נגד זיופי מטבע, את כל הסיוע הנדרש לשם שיפור האכיפה והגברת ההרתעה במגוון דרכים. במקביל לפעילות במישור הפלילי נמשכה בשנת 2019 הפעילות במישור האזרחי: בנק ישראל הגיש פעם נוספת, באמצעות היחידה לאכיפה אזרחית בפרקליטות המדינה ופרקליטות מחוז הדרום (אזרחי), תביעה אזרחית נגד נאשם שהורשע בזיוף מטבע. התביעה מעבירה מסר חריף ומרתיע, אשר לפיו זייפני הכספים חשופים לא רק לדין הפלילי אלא גם לתביעה אזרחית בסכומים משמעותיים ונקיטת הליך זה לא הייתה אירוע חד פעמי, אלא חלק מתפיסת העבודה של המחלקה במניעת זיופים. צעד זה מתווסף על צעדי האכיפה הנמרצים שנוקטת משטרת ישראל, והוא מבטא את שיתוף הפעולה ההדוק שבנק ישראל מקיים עם רשויות אכיפת החוק במטרה להגן על הציבור מפני זיופי מטבע ולמצות את הדין עם הזייפנים.

במסגרת ההתמודדות עם תופעת זיופי המטבע ננקטו בשנה הנסקרת כמה צעדים משמעותיים:

הגברת שיתוף הפעולה עם משטרת ישראל

- עדכון נוהלי העבודה לשיתוף הפעולה בין בנק ישראל למשטרת ישראל והסדרת תהליכי העבודה לצמצום המזויפים.
- עבודה משותפת והדוקה עם המעבדות לזיהוי פלילי, לרבות שיתוף מידע בתחום זיופי המטבע, שיטות הדפסה ועוד.
- ישיבות קבועות עם הגורמים האחראים למניעת זיופים.
- קיום הדרכות שוטפות במסגרת הכשרת שוטרים וחוקרים מתקדמים במכללה הלאומית לשוטרים.

הסדרת המדיניות לטיפול במזויפים בתאגידים הבנקאיים

- יישום נוהלי עבודה ולוחות זמנים להסדרת הטיפול במזויפים בתאגידים הבנקאיים, לרבות הטיפול בזיופי מטבע המופקדים במכשירי הפקדה אוטומטיים והחרמתם.
- קיום מסגרת לעבודה שוטפת עם נאמני מזויפים בכל תאגיד בנקאי. הנאמנים אחראים לכלל הנושאים הקשורים למזויפים, לרבות טיפול באירועי זיוף, יישום לקחים ויצירת שיטות עדכניות המתאימות למציאות המשתנה.
- שיתוף פעולה עם התאגידים הבנקאיים בהכשרתם של הקופאים בסניפי התאגידים הבנקאיים, שכן פקידים אלה מקבלים, סופרים ומוסרים מטבע.
- קיום הכשרות שוטפות לעובדים במרכזי המזומנים – עובדי התאגידים הבנקאיים שעוסקים בספירה ובמיון של שטרות ומעות – כדי לשתף אותם במידע המצוי בבנק ישראל, ללמוד מניסיונם, וליצור בסיס לשיתוף ידע ולשיפור מקצועי הדדי.

הקמת מערך לטיפול במזויפים

בשנת 2019 הושלמה אבן דרך מרכזית בהקמת מערכת ארצית ממוכנת לניהול מאגר המזויפים – ניהול כלל אירועי המזויפים המתגלים במערכת הבנקאית ובמשטרת ישראל. במקביל החלה מחלקת המטבע לאפיין את סוגי המזויפים השונים, לסווג ולנתח אותם במעבדה הטכנית המתקדמת שהוקמה בבנק ישראל.

קיום הדרכות והכשרות מקצועיות במגזרים שונים

- קיום הדרכות לגורמי אכיפה שונים, לרבות משטרת ישראל, פרקליטות המדינה ועוד.
- קיום הדרכות להגברת המודעות למזויפים בקרב הגורמים המופקדים על הטיפול בהם בעסקים עתירי מזומנים, ביניהם רשתות קמעונאיות וחברות לתחבורה ציבורית ובעלי עסקים קטנים. ההדרכות מציגות את סימני הביטחון בשטרות, את הדרכים היעילות ביותר לזיהוי זיופים ואת אופן הטיפול במזויף שנתגלה.

שיתוף פעולה עם איגוד הבנקים

שיתוף מידע על זיופי מטבע בכמה מועדים שנתיים קבועים. במסגרת זו דנים בדרכים לצמצם את הפצת המזויפים.

העלאת המודעות בציבור

מאחר שהציבור ממלא תפקיד חשוב במניעת הפצתו של כסף מזויף, מחלקת המטבע פועלת להעלאת מודעותו לסימני הביטחון המשולבים בשטרות באמצעות פרסום מידע עליהם ועל אופן השימוש בהם. המחלקה מפרסמת את המידע באתר האינטרנט של בנק ישראל, בכתובת www.boi.org.il/he/currency, באתר הייעודי www.newbanknotes.org.il ובעלונים וכרזות. על הציבור לגלות ערנות ולבדוק את השטרות והמעוות שהוא מקבל על פי סימני הביטחון, שכן ברור כי שטר מזויף לא יוחלף, וההפסד – כולו של המחזיק בו. את השטרות החשודים יש למסור למשטרה. כדי להתמודד כיאות עם תופעת המזויפים משקיעה מחלקת המטבע מאמץ רב בניתוח הסיבות המקשות על מיגור התופעה. ניתוח מערכתי העלה כי הזייפנים מנצלים את העובדה שרוב הציבור אינו בודק את סימני הביטחון המשולבים בשטרות, ומפיצים שטרות מזויפים בעלי איכות נמוכה. מחלקת המטבע קוראת לציבור לבדוק את סימני הביטחון בעת קבלת שטרות כדי להימנע מאובדן כספי ולסייע בצמצום התופעה.

ה. מטבעות זיכרון

בשנת 2019 הנפיק בנק ישראל שלושה מטבעות זיכרון משלוש סדרות שונות.

1. מטבע בסדרה "תמונות מן התנ"ך", התש"ף-2019: "שנים עשר המרגלים"

סיפור שנים עשר המרגלים מופיע בפרק י"ג בספר במדבר. על פי הכתוב, נשלחו שנים עשר מרגלים, אחד מכל שבט, לתור את הארץ קודם כניסת בני ישראל לארץ ישראל.

שליחותם נמשכה 40 יום. הם תרו את הארץ "ממדבר צין ועד לבוא חמת", ובשובם הביאו זמורת ענבים, רימונים ותאנים ותיארו את טוב הארץ ועושרה.

בצד הנושא של המטבע נראים שני מרגלים החוזרים ממסעם לארץ ישראל ונושאים על כתפיהם זמורה ואשכול ענבים. בשולי המטבע מופיעים אלמנטים קישוטיים, המדמים חיטה, רימון וחלב.

בצדי הערך מופיע אשכול ענבים. כן מופיע הכיתוב:

בעברית: שנים עשר המרגלים במדבר י"ג.

באנגלית: THE TWELVE SPIES Numbers 13

בערבית: الجواسيس الاثنا عشر العدد 13

נוסף על כך מופיעים הרכיבים הקבועים: הערך הנקוב בעברית ובאנגלית; סמל המדינה; המילה "ישראל" בעברית, באנגלית ובערבית וסימן הטביעה.

את המטבע עיצבו האמניות לילך רובין (צד הנושא) ולילך רוזמן (צד הערך), שזכו בתחרות על עיצובו.

המטבע הונפק בשתי מהדורות כסף ובשתי מהדורות זהב.

נתוני ההטבעה:

מטבע בסדרה "תמונות מן התנ"ך", התש"ף-2019: "שנים עשר המרגלים"

כסף רגיל	כסף קשוט	זהב קשוט	זהב קשוט ¹	
1 ש"ח	2 ש"ח	10 ש"ח	1 ש"ח	הערך הנקוב
כסף 0.925	כסף 0.999	זהב 0.917	זהב 0.999	הנתך
נחושת 0.075	נחושת	כסף 0.040	נחושת 0.043	
14.4 גרם	31.1 גרם	16.96 גרם	1.244 גרם	המשקל
30 מ"מ	38.7 מ"מ	30 מ"מ	13.92 מ"מ	הקוטר
חלקים	מחורצים	מחורצים	מחורצים	השוליים

המעצבות: לילך רובין וליילך רוזמן

המבלטים וההטבעה: המיטבעה המלכותית של הולנד

¹ למטבעות במהדורה זו קוטר זעיר, והדבר מחייב שינויי עיצוב קלים.

2. מטבע בסדרה "יום העצמאות", התשע"ט-2019: "אומת החדשנות"

מטבע הזיכרון ליום העצמאות ה-71 למדינת ישראל הוקדש לנושא "אומת החדשנות". תעשיית הטכנולוגיה העילית בישראל זכתה בשנים האחרונות להישגים יוצאי דופן בקנה מידה עולמי. התרבות הישראלית היא צירוף ייחודי של חדשנות ויזמות אינטנסיביות, ויש התולים בכך את העובדה שישראל מצמיחה יותר חברות סטארט-אפ ממדינות גדולות יותר, כסין, הודו, קוריאה, קנדה ובריטניה.

בצד הנושא של המטבע מופיע אלמנט בצורת מגן דוד המוקף בשישה סמלים המייצגים את הישגי מדינת ישראל וחדשנותה בתחומי החלל, המחשוב, האנרגיה המתחדשת, המים, החקלאות והניווט.

כן מופיע הכיתוב:

בעברית: אומת החדשנות

באנגלית: INNOVATION NATION

בערבית: أمة الابتكار

בצדי הערך מופיעים שבעה סמלי מגן דוד, המדמים כוכבים בשמיים, לציון שבעת עשורי המדינה, פזורים על פני המטבע, ולצדם ספרת הערך הנקוב.

כמו כן, מופיע הכיתוב:

בעברית: יום העצמאות התשע"ט

באנגלית: INDEPENDENCE DAY 2019

בצדי הערך מופיעים גם הרכיבים הקבועים: הערך הנקוב בעברית ובאנגלית; סמל המדינה; שנת ההטבעה; המילה "ישראל" בעברית, בערבית ובאנגלית וסימן הטביעה.

את המטבע עיצב האמן מאיר אשל, שזכה בתחרות על עיצובו.

המטבע הונפק בשתי מהדורות כסף ובמהדורת זהב אחת.

נתוני ההטבעה:

מטבע בסדרה "יום העצמאות", התשע"ט-2019: "אומת החדשנות"

זהב קשוט	כסף קשוט	כסף רגיל	
10 ש"ח	2 ש"ח	1 ש"ח	הערך הנקוב
זהב 0.917	כסף 0.999	כסף 0.925	הנדרש
כסף 0.040	נחושת	נחושת 0.075	
נחושת 0.043			
16.96 גרם	31.1 גרם	14.4 גרם	המשקל
30 מ"מ	38.7 מ"מ	30 מ"מ	הקוטר
מחורצים	מחורצים	חלקים	השוליים

המעצב: מאיר אשל

המבצעים וההטבעה: המיטבעה המלכותית של הולנד

3. מטבע בסדרה "בוליון – ירושלים של זהב", התשע"ט-2019: "טחנת הרוח"

המטבע התשיעי בסדרת המטבעות "בוליון – ירושלים של זהב" הוקדש לטחנת הרוח הניצבת בשכונת משכנות שאננים שבירושלים. ערכו הנקוב 20 ש"ח, והרכבו – 1 אונקיה (31.1035 גרם) זהב טהור (9999).

מהו מטבע בוליון?

מטבע בוליון מכיל מתכת יקרה – כסף, זהב או פלטינה – במשקל ידוע. (משקל זה מוטבע על פני המטבע). מחיר המטבע לציבור כולל בדרך כלל פרמיה נמוכה יחסית לזו הנהוגה במטבעות הזיכרון הרגילים.

בנק ישראל החל להנפיק מטבעות בוליון, לראשונה בתולדות ההנפקה בישראל, בשנת 2010. הנפקת המטבעות מצרפת את מדינת ישראל לחברתן של מדינות בולטות – ביניהן ארה"ב, קנדה, בריטניה, אוסטרליה, דרום אפריקה, אוסטרליה וסין – המנפיקות מטבעות בוליון חדשים בכל שנה. חלק מהמדינות משנות רק את שנת ההנפקה; אחרות משנות את עיצובו של אחד מצדי המטבע בלי לשנות את נושא הסדרה שלו.

צד הנושא קבוע אפוא לאורך הסדרה כולה; נראה בו אריה שואג, שמקורו בחותם עברי קדום אשר נמצא במגידו.

כן מופיעים בצד הנושא: סמל המדינה והמילה "ישראל" בעברית, באנגלית ובערבית. בצד הערך ניתן ביטוי לנושא הסדרה – "ירושלים של זהב" – ועיצובו משתנה ממטבע למטבע. בצד הערך של המטבע התשיעי בסדרה נראה מבנה טחנת הרוח שבשכונת משכנות שאננים אשר בירושלים. בבסיסו משולבים חומת העיר העתיקה ומגדל דוד.

טחנת הרוח של סר משה מונטיפיורי היא אחד מציוני הדרך הראשונים שבתולדות ירושלים – בהתיישבות יהודים מחוץ לחומות העיר העתיקה. הטחנה נבנתה בשנת 1857 במקום שנבנתה שכונת משכנות שאננים כ-12 שנים מאוחר יותר. הטחנה תוכננה להיות טחנת קמח, והייתה חלק מפרויקט של מונטיפיורי, שנועד לסייע ליישוב הישן (החברה היהודית בארץ ישראל שלפני המאה ה-20) לספק בעצמו את צרכיו.

כן מופיעים בצד הערך הכיתוב והרכיבים הקבועים: הכיתוב "ירושלים" בעברית, אנגלית וערבית; הכיתוב "1 אונקיה זהב טהור 9999". בעברית ובאנגלית; הערך הנקוב בעברית ובאנגלית; שנת ההטבעה וסימן הטביעה.

את המטבע עיצבו האמנים מאיר אשל (צד הנושא) ואסנת אשל (צד ערך). המטבע הונפק במהדורת זהב אחת.

נתוני ההטבעה:

מטבע בסדרה "בוליון – ירושלים של זהב", התשע"ט-2019: "טחנת הרוח"

זהב רגיל	
הערך הנקוב	20 ש"ח
הנתך	9999. זהב
המשקל	31.1035 גרם
הקוטר	32 מ"מ
השוליים	חלקים

המעצבים: מאיר אשל ואסנת אשל
המבלטים וההטבעה: המיטבעה המלכותית של הולנד

ו. שיווק מטבעות זיכרון בהנפקת בנק ישראל

מדי שנה בשנה מנפיק בנק ישראל, על פי חוק בנק ישראל התש"ע-2010, מטבעות זיכרון שמציגים נושאים, מקומות, ערכים ואירועים חשובים בתולדות העם והמדינה. בהתאם להוראות החוק, מטבעות אלו משווקים לציבור באמצעות חברה שממנה שר האוצר, בהסכמת הנגיד/ה. כיום משרד האוצר ובנק ישראל מאפשרים לחברות שעומדות בדרישות ההליך להתמנות למשווק שאינו בלעדי, באמצעות הגשת בקשה לבנק ישראל ולמשרד האוצר. במסגרת זו מונו עד עתה חברת "ג.ר.א.ס. עיצובים ושילובים בע"מ" ו"החברה הישראלית למדליות ולמטבעות בע"מ" למשווקים שאינם בלעדיים. גופים נוספים שעומדים בדרישות ההליך מוזמנים להגיש בקשה ולהתמנות למשווקים לא בלעדיים.

הליך לקבלת אישור שיווק (לא בלעדי) של מטבעות זיכרון, מטבעות מיוחדים ופריטים נומיסמטיים בהנפקת בנק ישראל

בנק ישראל ומשרד האוצר (להלן: המזמין) מזמינים בזאת גופים שמעוניינים להתמנות למשווקים (לא בלעדיים) של מטבעות זיכרון, מטבעות מיוחדים ופריטים נומיסמטיים בהנפקת בנק ישראל לפנות בבקשה כאמור – אם הם עומדים בדרישות ובתנאים המופיעים במסמכי ההליך ובהסכם המסגרת (על נספחיו).

1. רשאי להגיש את מועמדותו כל גורם אשר מילא את כל מסמכי הבקשה ועומד בכל הדרישות והתנאים המופיעים במסמכי ההליך ובהסכם המסגרת (על נספחיו), והכול כמפורט במסמכי ההליך.

2. המבקש מצהיר כי ידוע לו שעל פי הוראות חוק בנק ישראל התש"ע-2010, שיווק המטבעות מותנה בקבלת אישור משר האוצר ובהסכמת הנגיד, וזאת נוסף על עמידתו בדרישות המזמין, המפורטות במסמכי ההליך.

את מסמכי ההליך המלאים ניתן לראות באתר האינטרנט של בנק ישראל בכתובת www.boi.org.il ולהורידם משם. את מסמכי הבקשה המלאים, בצירוף האסמכתאות הנדרשות, יש לשלוח (בנפרד) לכל אחד מהמשרדים הבאים:

1. בנק ישראל, מחלקת המטבע – אגף ההנפקה, רחוב אליעזר קפלן 2, ת"ד 780, ירושלים 91007.

2. משרד האוצר, אגף החשב הכללי, חטיבת ביטחון ומנהל, רחוב אליעזר קפלן 1, ירושלים.

בכל מקרה של סתירה או אי-התאמה בין הודעה זו ובין מסמכי ההליך יקבעו מסמכי ההליך.

ז. הוועדה לתכנון שטרי כסף, מעות ומטבעות זיכרון

1. הרכב הוועדה

הוועדה מייעצת לנגיד בכל הקשור לבחירת הנושאים, המוטיבים והעיצוב של שטרי הכסף, המעות ומטבעות הזיכרון, וחבריה מתמנים בידי הנגיד. עם חבריה נמנים מומחים בתחומי המשפט, הארכיאולוגיה, הנומיסמטיקה, האמנות, החינוך, המקרא, העיתונאות, האדריכלות, השוויון החברתי, הגנת הסביבה והעיצוב.

החברים שניהנו בוועדה בשנת 2019 הם:

השופט בדימוס יעקב טירקל, יו"ר

מר דב גניחובסקי

מר גדעון לרמן

מר דוד קרויאנקר

פרופ' דוד רוזנטל

ד"ר יואב פרחי

גב' זהבה בנימין

פרופ' דנה אריאלי

מר נביל נאסר-אלדין

פרופ' חביבה פדיה

פרופ' מחמוד גנאים

מר שמואל ילמה

גב' גילה אשרת

גב' מרב ניר

לצד הוועדה לתכנון שטרי כסף, מעות ומטבעות זיכרון פועלת ועדת משנה מקרב חברי המליאה. ועדה זו מסייעת למחלקת המטבע להנחות את האמנים, בכפיפות להחלטותיה של ועדת המליאה, בעניין העיצוב הסופי של המטבעות והשטרות. חבריה הם מר גדעון לרמן, פרופ' דנה אריאלי, גב' זהבה בנימין, ד"ר יואב פרחי וגב' מרב ניר.

2. פעילות הוועדה בשנת 2019

בתפקידה כוועדת שיפוט להצעות האמנים בחרה הוועדה בהצעות הזוכות בשלוש תחרויות: מטבע "אתלטיקה" בסדרת "אד הוק".

מטבע "חקלאות מדברית" בסדרת "יום העצמאות".

מטבע "הרכבת לירושלים" בסדרת "בוליון-ירושלים של זהב".

**נספח 1: כללי בנק ישראל (כללים להפעלה סדירה של מערכת המטבע),
התשע"ו-2016¹**

בתוקף סמכותי לפי סעיפים 46 ו-47 לחוק בנק ישראל, התש"ע-2010 (להלן – החוק), ובאישור המועצה המנהלית כמשמעותה בסימן ב' לפרק ד' לחוק, אני קובעת כללים אלה:

הגדרות 1. בכללים אלה –

"איכות ראויה" – שטר הראוי למחזור, שאינו נכלל באחת מאמות המידה המפורטות בתוספת הראשונה;

"לקוח" – מי מהציבור;

"מטבע" – שטר או מעה שהנפיק הבנק למחזור ומשמש הילך חוקי לפי החוק;

"מטבע דחוי" – מטבע שמכונת ספירה דחתה או קופאי חשד שהוא מזויף;

"מטבע לא ראוי" – מטבע ספור שמכונת ספירה או קופאי לא מצאו שהוא מקורי ובאיכות ראויה;

"מטבע לא ספור" – מטבע שטרם נספר במכונת ספירה או באופן ידני בידי קופאי;

"מטבע ראוי" – מטבע שמכונת ספירה ספרה ומצאה שהוא מקורי ובאיכות ראויה;

"מטבע ראוי בנק ישראל" – מטבע באריזתו המקורית מהמדפיס או מהמטבעה, או מטבע שנספר, מוין ונארז בבנק;

"מטבע ראוי קופאי" – מטבע ללא פגם או שינוי הנראים לעין, שקופאי ספר ומצא שהוא מקורי ובאיכות ראויה;

"מחזור" – מסירת מטבע מתאגיד ללקוח, העברת מטבע של תאגיד בין סניפיו, העברת מטבע בין תאגידים, העברת מטבע בין מרכזי מזומנים;

"מכונה אוטומטית לביצוע פעולות במטבע" – מכונה אוטומטית המאפשרת ללקוח להפקיד או למשוך מטבע;

"מכונת ספירה" – מכונה לספירה ומיון של מטבע שאישר הבנק, לרבות מכונה אוטומטית לביצוע פעולות במטבע;

¹ נוסח הכללים מתפרסם כאן אגב עריכת לשון קלה. הנוסח המחייב מתפרסם בכתובת:
www.boi.il/he/currency/LegislationAndRegulation/Pages/Default.aspx

"מרכז מזומנים" – מקום שבו תאגיד סופר ומאחסן מטבע, בין היתר לצורך ויסות מטבע בינו לבין תאגידים אחרים או בינו לבין לקוחותיו, ושקיבל את אישור הבנק להיות מרכז מזומנים;

"ספירה" – ספירה כמותית של מטבע שבמהלכה נבדקת מקוריות המטבע ואיכותו;

"סניף" – כהגדרתו בחוק הבנקאות (רישוי), התשמ"א-1981 (להלן – "חוק הבנקאות [רישוי]");

"עריך" – הערך הנקוב של מטבע;

"קופאי" – עובד בסניף המבצע פעולות של קבלה, ספירה או מסירה של מטבע, ושעבר הכשרה מתאימה לכך;

"תאגיד" – "תאגיד בנקאי", "תאגיד עזר" ו"חברת הדואר", כהגדרתם בחוק הבנקאות (רישוי).

(א) תאגיד יפעיל מרכז מזומנים אחד לפחות; הבנק רשאי לאשר לתאגיד הפעלת מרכז מזומנים באמצעות אחר, ולהתנות אישור כאמור בתנאים שיבטיחו הפעלה סדירה של מערכת המטבע.

(ב) הבנק רשאי לאשר לתאגיד הפעלה של מרכז מזומנים נוסף, ושיקול בין השאר שיקולים של יעילות ופריסה גיאוגרפית.

(א) תאגיד יחליט על נוהלי עבודה להפקדה, משיכה ומחזור מטבע, לרבות לתפעול מרכז המזומנים, וכן להתנהלות מול הבנק; הבנק רשאי לדרוש תיקון או שינוי בנהלי העבודה של התאגיד, לפי שיקול דעתו, לרבות אישור האמצעים לתפעול מטבע, והכל כדי להבטיח הפעלה סדירה של מערכת המטבע בשגרה ובחירום.

(ב) תאגיד יכין תכנית בקרה פנימית על פעילות מרכז המזומנים שהוא מפעיל ועל קיום הנהלים, ויבצע ביקורות בתדירות של פעמיים בשנה לכל הפחות באמצעות המבקר הפנימי של התאגיד, ואחת לשנה לכל הפחות באמצעות רואה חשבון חיצוני.

(א) תאגיד יספור וימין מטבע, למעט מטבע ראוי בנק ישראל או מטבע ראוי, באמצעות מכונת ספירה או באופן ידני באמצעות קופאי. מטבע ראוי קופאי יימסר ללקוח רק בסניף שבו הופקד, נספר ומוין המטבע.

(ב) הבנק רשאי להורות לתאגיד להפעיל מכונת ספירה בכל סניף או אתר שלו, נוסף למכונות הספירה שבמרכז המזומנים שהוא מפעיל.

(ג) תאגיד ידווח לבנק אחת לשישה חודשים כי מכונת ספירה שהוא מפעיל במרכז מזומנים, בכל סניף או באתר שלו, היא מדגם שאישר הבנק ועומדת בתנאים שעליהם הורה הבנק.

(ד) מטבע שנספר באמצעות מכונת ספירה ימוין ויארז באופן שיוסוג בין מטבע ראוי, מטבע לא ראוי או מטבע דחוי; מטבע שנספר באמצעות קופאי ימוין באופן שיוסוג בין מטבע ראוי קופאי, למטבע לא ראוי או מטבע דחוי.

הפעלת מרכז
מזומנים

הסדרת פעילות
מטבע בתאגיד

הבטחת מקוריות
ואיכות מטבע
בתאגיד

מחזור מטבע בתאגיד 5.	(א) תאגיד רשאי למחזר
(1)	מטבע ראוי בנק ישראל ומטבע ראוי – בכל דרך אחרת שיראה לנכון, לרבות באמצעות מכונה אוטומטית לביצוע פעולות במטבע או באמצעות קופאי;
(2)	מטבע ראוי קופאי – רק באמצעות קופאי בסניף שבו התקבל המטבע.
(ב) הבנק רשאי לקבוע לתאגיד את תמהיל המטבע בעת מחזור.	
ניהול מלאי מטבע בתאגיד 6.	(א) הבנק רשאי להורות לתאגיד לשמור מלאי מטבע מזערי וכן לקבוע את אופן פיזורו הגיאוגרפי.
	(ב) תאגיד יאזן, באמצעות מרכז מזומנים שהוא מפעיל, עודפי היצע של מטבע ראוי כנגד עודפי הביקוש מול לקוחותיו ומול מרכזי מזומנים אחרים, וימשוך מהבנק רק את עודפי הביקוש למטבע לאחר איזון כאמור.
	(ג) הבנק, בהתבסס בין היתר על פעילות תאגיד ומרכז המזומנים שהוא מפעיל, יורה לתאגיד את הכמות המזערית או המרבית להפקדת מטבע בו או משיכת מטבע ממנו בכל עריך, וזאת לפי שיקול דעתו, לשם ויסות המטבע בין מרכזי המזומנים ושמירה על איכות המטבע במשק, ולשם הפעלה סדירה של מערכת המטבע.
שירותי הבנק בתחום המטבע 7.	(א) הבנק רשאי לתת שירותי הפקדה ומשיכה של מטבע לתאגיד שהתקשר עם הבנק בהסכם להפקדה ומשיכה של מטבע.
	(ב) הבנק רשאי, לפי החלטת הנגיד ובאישור המועצה, לתת שירותי הפקדה ומשיכה של מטבע לבנקים מרכזיים, רשויות מוניטריות ובנקים זרים, והכל כפי שיוורה הנגיד.
	(ג) תאגיד יפקיד בבנק מטבע לא ראוי, מטבע דחוי או מדגם מוטבע ראוי כפי שיוורה הבנק; במקרים חריגים ובאישור מראש של הבנק יהיה רשאי תאגיד להפקיד מטבע ראוי בנק ישראל, מטבע ראוי או מטבע לא ספור.
	(ד) הבנק ייתן שירותי הפקדה ומשיכה של מטבע לתאגיד באמצעות מרכז המזומנים שהוא מפעיל; תאגיד רשאי לבקש לבצע הפקדה של מטבע בבנק או משיכה של מטבע מהבנק באופן ישיר; הבנק רשאי לאשר, לסרב או לקבוע תנאים לאישור בקשה כאמור, ובלבד ששיקולי הבנק יבטיחו הפעלה סדירה של מערכת המטבע.
דיווח בדבר פעילות במטבע 8.	תאגיד ידווח לבנק על פעילותו במטבע כאמור בתוספת השנייה.

9.	תמהיל מטבע במכונה אוטומטית לביצוע פעולות במטבע	(א) תאגיד המפעיל או המחבר למערכותיו מכונות אוטומטיות לביצוע פעולות במטבע, יבטיח כי במכונות כאמור ימוחזר רק מטבע ראוי או מטבע ראוי בנק ישראל, וידווח לבנק כפי שיידרש בדבר תמהיל המטבע במשיכה ובהפקדה, והנוסחה שלפיה נקבע תמהיל המטבע כאמור, וכן על כל עדכון בהם.
		(ב) הבנק רשאי להורות לתאגיד המפעיל או המחבר למערכותיו מכונות אוטומטיות לביצוע פעולות במטבע, לשנות את סכום המשיכה וההפקדה המרבי, את תמהיל המטבע, את הנוסחה שלפיה נקבע תמהיל המטבע, והכל בהיקף ולתקופה שיראה לנכון, לשם הבטחת הפעלה סדירה של מערכת המטבע.
10.	פעולות מיוחדות	סבר הבנק שיש מקום להסדרת הפעלתה הסדירה של מערכת המטבע בנסיבות מיוחדות, רשאי הבנק להוציא הוראה זמנית לתאגיד, הוראה מיוחדת, כפי שיראה הבנק לנכון; הוראה כאמור תיכנס לתוקף מיד עם הגיעה לידי התאגיד ותעמוד בתוקפה לתקופה קצובה כפי שיוורה.
11.	בקרה	הבנק ישלב מערכות בקרה, לרבות אמצעי בקרה מרחוק על איכות המטבע שבתאגיד.
12.	הפרות	(א) הפר תאגיד כללים אלה, יודיע הבנק לתאגיד על הליקויים שנמצאו בקיום הכללים ויורה לו לתקן את הליקויים בפרק הזמן שיוורה. (ב) לא פעל תאגיד לתיקון הליקויים כאמור בסעיף קטן (א) בתוך פרק הזמן שעליו הורה הבנק, או לא תיקן את הליקויים האמורים לשביעות רצון הבנק, רשאי הבנק (1) לא לקבל הפקדות מטבע מהתאגיד ולמנוע ממנו למשוך מטבע עד תיקון הליקויים לשביעות רצון הבנק; (2) לאסור על תאגידים אחרים לפעול מול התאגיד או שלוחו; (3) להורות לתאגיד לחדול מהפעלת מרכז המזומנים באופן מלא או חלקי, באופן קבוע או לתקופה שעליה יורה, ובלבד שניתנה לתאגיד התראה של 30 ימים בטרם ניתנה הוראה כאמור וניתנה לו הזדמנות להשמיע טענותיו.
13.	תחילה	תחילתם של כללים אלה 90 ימים מיום פרסומם.

תוספת ראשונה
תקן איכות של שטר
(סעיף 1)

להלן אמות המידה המצביעות על כך ששטר לא ראוי:

- 1. שטר בעל מידות פיזיות חריגות**
שטר החורג בגודלו הפיזי, באורכו או ברוחבו, לעומת שטר מקורי.
- 2. שטר עם חור**
שטר שבו קיים חור ניתן להבחנה.
- 3. שטר עם קרע**
שטר שבו קיים קרע ניתן להבחנה.
- 4. שטר עם חלק חסר**
שטר שחלקו חסר בפינות או בקצוות, ובתנאי שגודלם של החלקים הנותרים עולה על גודלו של מחצית שטר.
- 5. שטר מתוקן**
שטר ש"תוקן" באמצעות חיבור של חלק, או כמה חלקים מאותו שטר, בכל צורה שהיא.
- 6. שטר שחוק**
שטר שאחד או יותר מחלקיו נשחק או חסר בו דיו.
- 7. שטר מקושקש – "גרפיטי"**
שטר הנושא באחד מצדדיו כיתוב, ציור או כתם.
- 8. שטר מקומט**
שטר המכיל קימוטים מרובים באופן שלא ניתן ליישרו.
- 9. שטר מלוכלך**
שטר שחל בו שינוי בגוון כתוצאה מלכלוך וכתמים.
- 10. שטר עם פינה מקופלת**
שטר שאחת מפינותיו מקופלת.

תוספת שנייה
דיווחים של תאגיד
(סעיף 8)

1. תאגיד ידווח לבנק מדי יום ביומו על:

- (1) יתרת המטבע במרכז המזומנים שהוא מפעיל;
- (2) אירועים חריגים במרכז המזומנים שהוא מפעיל;
- (3) אירועים חריגים.

2. תאגיד ידווח לבנק מדי חודש בחודשו על:

- (1) היקף תנועת המטבע במרכז המזומנים שהוא מפעיל;
- (2) משיכות והפקדות של תאגידים ומרכזי מזומנים במרכז המזומנים שהוא מפעיל;
- (3) גילוי מזויפים במרכז המזומנים שהוא מפעיל;
- (4) גילוי מזויפים בסניפיו;
- (5) היקף המשיכות וההפקדות במכונות האוטומטיות לביצוע פעולות במטבע המחברות למערכתיו.

נספח 2

כללי בנק ישראל (שירותים בתחום המטבע) התשע"ה-2015

מתוקף חוק בנק ישראל פרסמה מחלקת המטבע ב-21 ביוני 2015 כללים בדבר שירותים בתחום המטבע. בכללים אלו נקבע כי הבנק ייתן לכל אזרח שירותי פריטה בהיקף שלא יעלה על 5,000 שקלים חדשים או 1,000 מעות לחודש, הנמוך שבהם. על כן הפקדת מטבע בהיקפים מסחריים תתבצע בתאגידים הבנקאיים, ויהא בכך כדי לסייע בוויסות ויעילות מערכת המטבע.

כללים אלו הם חלק מהסדרה כללית של מערכת המטבע. בעבר נהג הבנק להעניק בקופותיו שירותי פריטת מטבע לציבור הרחב, וזאת בהתאם לסעיף 33(א) לחוק בנק ישראל התשי"ד-1954. חוק זה בוטל בשנת 2010, ובמקומו נחקק חוק חדש – חוק בנק ישראל התש"ע-2010. בו נאמר, בסעיף 46: "הנגיד, באישור המועצה, רשאי לקבוע בכללים אילו שירותים ייתן ביחס למטבע, לאילו גופים ובאילו תנאים, וכן עמלות שיגבה הבנק בשל שירותים אלה". לאחר כניסת החוק החדש לתוקף המשיך הבנק במתן שירותי פריטה לציבור ללא עלות וללא הגבלה. הלכה למעשה ניצלו את השירות בעיקר חברות, בעלי עסקים, עמותות וכיו"ב. מצב זה השית על הבנק תשומות גבוהות, וכן סיכון תפעולי, הנובע מהיקף המטבע המגיע ממקור לא מזוהה וללא בדיקה מקדמית, ובכך מעלה את הסיכון של קבלת מטבעות מזויפים. הבנק רואה בתקנות אלו חלק מהסדרה כללית של מערכת המטבע, בנקים מרכזיים בעולם בדרך כלל אינם נותנים שירות לציבור הרחב, למעט החלפת מעות או שטרות פגומים, וכן בעת החלפת סדרה של מעות או שטרות. בנק ישראל ימשיך לתת שירות זה, נוסף על פריטה, כאמור בכללים אלה.

כללי בנק ישראל (שירותים בתחום המטבע), התשע"ה-2015

בתוקף סמכותי לפי סעיף 46 לחוק בנק ישראל, התש"ע-2010, (להלן החוק) ובאישור המועצה המנהלית של בנק ישראל כמשמעותה בסימן ב' לפרק ד' לחוק, אני קובעת כללים אלה:

<p>הגדרות</p> <p>1 בכללים אלה-
"לקוח" - מי מהציבור;
"מטבע" - שטר או מעה שהנפיק הבנק למחזור ומשמש הילך חוקי לפי החוק;
"עריך" - הערך הנקוב של מטבע;
"פריטה" - מסירת שטר או מעה או צירוף של שניהם כנגד קבלת שטר או מעה או צירוף של שניהם בערך שווה לסכום הנקוב בהם.</p>	2 הבנק ייתן שירותי פריטה בהיקף שלא יעלה על 5,000 שקלים חדשים או 1,000 מעות, הנמוך מביניהם, בכל חודש לכל לקוח.	3 תחילתם של כללים אלה שישים יום לאחר יום פרסומם.

דברי הסבר

כללי

סעיף 33(א) לחוק בנק ישראל התשי"ד-1954 קבע כי "המוסר לבנק סכום כסף במטבע זכאי לקבל תמורתו באותו סכום, וללא תשלום, שטרי כסף או מעות בעלי ערך נקוב ככל שידרוש המוסר". בהתאם לאמור הבנק נהג להעניק שירותי פריטת מטבע בקופות הבנק לציבור הרחב.

החוק האמור בוטל בשנת 2010, ובמקומו נחקק חוק חדש - חוק בנק ישראל התש"ע-2010, ובו נקבע בסעיף 46 - "הנגיד באישור המועצה, רשאי לקבוע בכללים אילו שירותים ייתן הבנק ביחס למטבע, לאילו גופים ובאילו תנאים, וכן עמלות שיגבה הבנק בשל שירותים אלה".

השינוי בין סעיפי החוק ה"ישן" וה"חדש" הובהרו במסגרת דברי ההסבר לסעיף האמור: "...בי"ט טול החובה שבסעיף 33 בחוק הקיים לתת לכל אדם שירותי פריטה, והחלפתם במתן סמכות לנגיד, באישור המועצה, לקבוע בכללים את השירותים שייתן הבנק ואת תנאיהם, לרבות העמלות שיגבו בעדם (סעיף 46)".

על אף שגם לאחר כניסת החוק החדש לתוקף המשיך הבנק במתן שירותי פריטה לציבור ללא עלות וללא הגבלה. לכן הלכה למעשה השירות מנוצל ברובו על ידי חברות, בעלי עסקים, עמותות וכיו"ב, המעמיסים על בנק ישראל, ובכך על הציבור כולו, את עלויות הספירה והתפעול של מטבע בהיקפים גדולים. יודגש כי מצב זה משית על הבנק תשומות גבוהות, וכן סיכון תפעולי הנובע מהיקף המטבע שמגיע ממקור לא מזוהה וללא בדיקה מקדמית, כפי שעושים התאגידים הבנקאיים, ובכך עולה הסיכון לקבלת מטבעות מזויפים. הבנק רואה בתקנות אלו חלק מהסדרה כללית של מערכת המטבע. על כן הפקדת מטבע בהיקפים מסחריים תתבצע בתאגידים הבנקאיים, ובכך אלה יסייעו בוויסות מערכת המטבע וביעולה. בנקים מרכזיים בעולם בדרך כלל אינם נותנים שירות לציבור הרחב למעט החלפת מעות או שטרות פגומים, וכן בעת החלפת סדרה של מעות או שטרות. שירות כאמור ימשיך בנק ישראל לתת נוסף על פריטה כאמור בכללים אלה.

הבנק מבקש כעת להסדיר את המשך מתן השירות כמתחייב לפי חוק בנק ישראל.

יודגש כי אין בכללים אלו כדי לגבור על הוראות סעיף 45(ב) לחוק, הקובע כי לאחר מתן צו ביטול לשטרי כסף "המוסר לבנק שטרי כסף או מעות שצו ביטול ניתן לגביהם, בתוך תקופה שנקבעה בצו הביטול, יהיה זכאי לקבל תמורת הילך חוקי שווה ערך".

סעיף 2

הבנק מבקש להגביל את היקף המזומן המובא לקופות הבנק. ההיקף האמור נקבע בשים לב לשירות שמוענק דווקא לציבור הרחב ומתכתב גם עם החלטות אחרות בדבר הפחתת השימוש במזומן.

ההיקף הקבוע בסעיף זה מאזן בין המשך השירות לציבור לבין התשומות המוטלות על הבנק בגין השירות האמור וכן הסיכונים והיכולת התפעולית של הבנק לספור, למיין ולאמת את מקור המטבע.

סעיף 3

מוצע כי התחולה תהיה שישים יום לאחר יום פרסום הכללים ברשומות, שכן כללים אלו פורסמו לציבור באתר המרשתת של בנק ישראל כך שהיה לציבור זמן מספק להיערך ליישומם.

נספח 3: הנחיות בדבר שימוש בתצלומי מעות או שטרות או בתואמי שטרות

1. דברים כלליים

- (א) ההנחיות המפורטות להלן נועדו למנוע הטעיה של הציבור, לשמור על כבוד המטבע ולשמור על זכויות היוצרים של בנק ישראל.
- (ב) מעה או שטר לעניין הנחיות אלה משמעו מעה או שטר כסף שהיה או שהוא הילך חוקי בישראל.
- (ג) צילום מעה או שטר לעניין הנחיות אלה משמעו רפרודוקציה של מעה או שטר או חיקוי שלו בצילום, בהדפסה או בכל דרך אחרת.
- (ד) תואם מעה או שטר כסף לעניין הנחיות אלה משמעו פריט הדומה בעיצובו, באופן כללי, למעה או לשטר כסף – למשל בהצגת דמות באופן דומה למקובל בשטר כסף או בציון שווי כספי כגון "10 שקלים חדשים".
- (ה) נוסף על האמור לעיל ולהלן, אין לעשות כל מעשה שעלול לגרום לביזוי מעה או שטר – באמצעות צילום מעה או שטר או בכל דרך אחרת.

2. הנחיות

- (א) הפצת תצלום של מעה או שטר כקופון, תלוש הנחה וכיו"ב – אסורה.
- (ב) מותר להפיץ קופון, תלוש הנחה וכיו"ב שהוא תואם מעה או שטר כסף, בתנאי שמידות הקופון או התלוש גדולות או קטנות ממידות המעה או שטר הכסף ב-30% לפחות.
- (ג) מותר להשתמש בתצלום של מעה או שטר כחלק מעיצוב או כחלק מפרסומת, ובלבד שמתקיימים כל התנאים הבאים:
- (1) מידות התצלום של המעה או השטר יהיו גדולות או קטנות ב-30% לפחות ממידות מעה או שטר כסף אמיתי.
- (2) אין לצלם או להדפיס מעה או שטר משני צדדיו של תצלום אחד.
- (3) אין לשנות אלמנטים בעיצוב מעה או שטר, ואין להוסיף לתצלומם אלמנטים, למעט טקסט למטרות פרסומת.
- (4) צילום של מעה או שטר יכול להיות בשחור-לבן או בצבעים, אולם בתצלום צבעוני על הצבעים להיות זהים לצבעי המעה או השטר האמיתי.
- (ד) מותר להציג תצלום של מעה או שטר בקטלוג, ספר, עבודת מחקר וכד', בתנאי שיצוין בהם שזכויות היוצרים שמורות לבנק ישראל, ותוך קיום כל התנאים המפורטים בסעיף 2 (ג), (בשינוי אחד – בסעיף ג' 3 יש להשמיט את המילים "למעט טקסט למטרות פרסומת").

המידע מופיע גם באתר האינטרנט של בנק ישראל בכתובת
www.boi.org.il/he/currency

נספח 4: כללי בנק ישראל לגבי מטבע פגום

דברי הסבר לכללים:

סעיף 45 (ו) לחוק בנק ישראל, התש"ע-2010, הסמיך את הנגיד לקבוע "הוראות בדבר הוצאתו מן המחזור של מטבע שנפגם אגב שימוש או שנשמד, ובדבר החלפתו של מטבע כאמור לפי תנאים שיקבע בכללים; כללים בעניין עמלה שיגבה הבנק בשל ההחלפה ייקבעו באישור ועדת הכספים של הכנסת".

לפיכך, ביולי 2010 נכנסו לתוקף הוראות חדשות – כללי בנק ישראל (הוצאה מן המחזור או החלפה של מטבע שנפגם אגב שימוש או שנשמד) התש"ע-2010; הן החליפו את תקנות בנק ישראל (החלפת מטבע שנפגם אגב שימוש או שנשמד) התשט"ו-1955, אשר נקבעו בהתאם לסעיף 34 לחוק בנק ישראל התשי"ד-1954.

הכללים החדשים הותאמו לימים אלו, ובסכומים המגיעים עד 1,500 ש"ח הם מאפשרים להמציא מטבע פגום ומטבע שנשמד באמצעות הדואר, ולהעביר את הזיכוי בגינו ישירות לחשבון הלקוח. כמו כן הכללים מחדדים נושאים שהבנק נתקל בהם במרוצת השנים ואשר דרשו הסדרה בחקיקת המשנה, למשל הגדרת המונח "אגב שימוש", התאמת טופס הבקשה להחלפת מטבע ומתן אפשרות להחליף מטבע שנשמד בתאונה גם על פי ראיות בלבד ולא רק על פי שרידי מטבע.

הכללים אינם קובעים עמלה בגין ההחלפה של מטבע שנפגם אגב שימוש או שנשמד.

ניתן להחליף מטבע פגום, ללא עמלה, בקופות בנק ישראל בירושלים, ברח' קפלן 2, בימים א'-ה' בשעות 08:00–13:00, או לשלוח אותו בדואר רשום לבנק ישראל, מחלקת המטבע, מדור הקופות, ת"ד 780, ירושלים 91007.

לבירורים בעניין החלפת מטבע פגום ניתן לפנות למדור הקופות במחלקת המטבע, בטלפון 02-6552847.

כללי בנק ישראל (הוצאה מן המחזור או החלפה של מטבע שנפגם אגב שימוש או שנשמד) התש"ע-2010

בתוקף סמכותו לפי סעיף 45(ו) לחוק בנק ישראל, התש"ע-2010¹ (להלן - החוק), הנגיד קבע כללים אלה:

1. בכללים אלה "אגב שימוש" – שלא מפעולה מכוונת או מתוך רשלנות חמורה.
2. מטבע שנפגם אגב שימוש והוא שלם בגודלו, יחליפנו הבנק בהילך חוקי שווה ערך.
3. מטבע שנפגם אגב שימוש והומצא לבנק למעלה מחציו, בחתיכה אחת או במספר חתיכות, יחליפנו הבנק בהילך חוקי שווה ערך, ובלבד שהוכח להנחת דעתו של הבנק, שהחתיכות שהומצאו הן חלקים מאותו מטבע.
4. (א) מטבע שנפגם אגב שימוש והומצא לבנק חציו, בחתיכה אחת או במספר חתיכות, יחליפנו הבנק בהילך חוקי שווה ערך, בתום שנה מיום שהומצא לו המטבע, ובלבד שהתקיימו שני אלה:

- (1) הוכח להנחת דעתו של הבנק, שהחתיכות שהומצאו הן חלקים מאותו מטבע;
- (2) חציו השני של המטבע לא הומצא לבנק בתוך השנה האמורה.
- (ב) לא יחליף הבנק חצי מטבע שהומצא לו לאחר שהחליפו כאמור בסעיף קטן (א); הבנק רשאי לתפוס חצי מטבע כאמור ולהוציאו מן המחזור.
5. (א) מטבע שנפגם אגב שימוש והומצא לבנק פחות מחציו, רשאי הבנק לתפסו ולהוציאו מן המחזור.
- (ב) מטבע שנפגם אגב שימוש, הומצא לבנק חציו לפחות, והודיע הבנק למבקש כי לא יחליפו, רשאי הבנק לתפסו ולהוציאו מן המחזור לאחר תשעים ימים ממועד ההודעה, אלא אם כן פנה המבקש בתקופה האמורה לבנק בכתב וביקש לקבל את המטבע בחזרה לחזקתו.
- (ג) התקבלה פנייה כאמור בסעיף קטן (ב), ישלח הבנק את המטבע בדואר רשום למענו של המבקש; אישור הדואר בדבר קבלת דבר דואר למשלוח בדואר רשום יהיה ראיה מכרעת למשלוח כאמור.
6. הבנק רשאי להחליף מטבע שנשמד בהילך חוקי שווה ערך, ובלבד שהוכח להנחת דעתו, כי התקיימו שני אלה:
- (א) המטבע נשמד בתאונה;
- (ב) הומצאו לבנק שרידי המטבע, והבנק שוכנע שיתרת המטבע נשמדה כליל, או שהומצאו לבנק ראיות אחרות שלפיהן הוא שוכנע כי המטבע נשמד כליל.
7. (א) המבקש להחליף מטבע פגום או מטבע שנשמד יפעל באחת משתי דרכים אלה:
- (1) יגיש בקופת הבנק בירושלים בקשה לפי הטופס שבתוספת, ויצרף לה את המטבע הפגום או את שרידי המטבע שנשמד או ראיות אחרות המעידות כי המטבע נשמד כליל;
- (2) ישלח בקשה לבנק לפי המען: בנק ישראל, קופת מחלקת המטבע, ת"ד 780 ירושלים 91007, בדואר רשום, ויצרף לה את הטופס האמור בפסקה (1), את המטבע הפגום או את שרידי המטבע שנשמד, או ראיות אחרות המעידות כי המטבע נשמד כליל, וכן יציין בה את מספר חשבונו של המבקש בתאגיד בנקאי.
- (ב) בקשה שנשלחה לפי סעיף קטן (א)(2) תהיה בסכום שעד 1,500 שקלים חדשים, ועד לפתיחתה בידי הבנק ובירור תכולתה היא תהיה באחריותו של המבקש.
- (ג) הוגשה בקשה לפי סעיף קטן (א), והבנק נענה לה, יחליף הבנק את המטבע הפגום או את המטבע שנשמד בקופת הבנק, או יזכה את חשבון הבנק של המבקש בתאגיד הבנקאי לפי הפרטים שציין המבקש בבקשה, לפי שיקול דעתו.
8. תקנות בנק ישראל (החלפה או הוצאה מן המחזור של מטבע שנפגם אגב שימוש או שנשמד) התשט"ו-1955 בטלות.

תוספת

(סעיף 7(א))

טופס בקשה להחלפת מטבע שנפגם או נשמד לפי כללי בנק ישראל

לכבוד

בנק ישראל, קופת מחלקת המטבע

ת"ד 780 ירושלים 91007

בדואר רשום / במסירה ביד

1. פרטי המבקש

המבקש (שם המשפחה והשם הפרטי) _____

תעודת זהות / מספר דרכון ושם המדינה מנפיקת הדרכון _____

מען המבקש (העיר, השכונה, הרחוב, מס' הבית, מיקוד) _____

טלפון בבית / טלפון נייד / דואר אלקטרוני _____

מספר המטבעות והשטרות הפגומים	הערך הנקוב	המספר/ים הסידוריים*	הסכום בש"ח
	20 ש"ח		
	50 ש"ח		
	100 ש"ח		
	200 ש"ח		
	10 אגורות		
	1/2 ש"ח		
	1 ש"ח		
	2 ש"ח		
	5 ש"ח		
	10 ש"ח		
סך הכול			סך הכול

2. פירוט המטבע

* במקרה שמבוקשת החלפה של יותר משטר אחד באותו עריך יש לצרף רשימה של מספרי כל השטרות שמבוקשת החלפתם.

3. הנסיבות שבהן המטבע נפגם אגב שימוש או נשמד, ומה אירע לחלקי מטבע אחרים שלא הומצאו יחד עם הבקשה (נא לתת פרטים מלאים):

4. פרטי חשבון הבנק

במשלוח באמצעות דואר רשום או לבקשת הבנק במסירת המטבע בקופת הבנק, יש לציין גם את פרטי חשבון הבנק של מגיש הבקשה בתאגיד בנקאי:

שם הבנק _____ שם הסניף _____ מספר הסניף _____ מספר החשבון _____

5. הצהרה

אני מצהיר שכל הפרטים בבקשה זו הם נכונים, וכן מצהיר כי אני בעל החשבון שבו מבוקש הזיכוי. תאריך _____ חתימת המבקש _____

* את הטופס ניתן להדפיס מתוך אתר בנק ישראל

www.boi.org.il/he/currency/LegislationAndRegulation

נספח 5: השחתת מטבע

חוק העונשין

מי שביודעין מטשטש, קורע, חותך או מקלקל בדרך אחרת שטר מטבע שהוא הילך חוקי בישראל דינו מאסר שלושה חודשים (חוק העונשין התשל"ז-1977 פרק י"ב, סעיף 466).

המטשטש צורת מטבע על ידי הטבעת שם או מילה, או מתיך מטבע במזיד, דינו מאסר שנה אחת (חוק העונשין התשל"ז-1977 פרק י"ב, סעיף 480).

מחלקת המטבע פועלת לשירות תופעה די מקובלת בקרב עסקים, סוחרים וקופאים – **כתיבה על גבי שטרות**. מאחר שזוהי למעשה השחתת מטבע, הדבר אסור על פי חוק העונשין. כשמתגלה שטר כזה בנק ישראל מוציאו מהמחזור, והדבר מגדיל את הוצאות ההנפקה.

נספח 6: הגדרות

מחזור המטבע: השטרות והמעות שבידי הציבור ובקופות התאגידים הבנקאיים.

מחזור השטרות/ המעות: השטרות/ המעות שבידי הציבור ובקופות התאגידים הבנקאיים.

הביקוש: השינוי במספר השטרות והמעות שבמחזור כתוצאה מההפרש בין המשיכות מבנק ישראל לבין ההפקדות בו.

הבלאי: מספר השטרות הבלויים שיוצאים מהמחזור בתהליך הספירה והמיון של השטרות המופקדים בבנק ישראל. (במעות כמעט אין בלאי).

צריכת השטרות/ המעות: הביקוש בתוספת הבלאי.

מרכזי מזומנים: מרכזים לתפעול מזומנים של התאגידים הבנקאיים ושל דואר ישראל. בנק ישראל הכיר בהם, ורק הם רשאים למשוך ממנו מזומנים ולהפקידם בו.

נספח 7: לוחות סטטיסטיים

לוח נ'1: מחזור המטבע ומדד המחירים לצרכן

לוח נ'2: המזומנים שבידי הציבור

לוח נ'3: השטרות במחזור לפי עריכים

לוח נ'4: התפלגות מחזור השטרות לפי עריכים

לוח נ'5: התפלגות ערך המחזור

לוח נ'6: הבלאי וצריכת השטרות במחזור לפי עריכים

לוח נ'7: המעות במחזור לפי עריכים

לוח נ'8: הפקדת שטרות בבנק ישראל

לוח נ'9: הפקדת שטרות בבנק ישראל כאחוז מהמחזור

לוחות סטטיסטיים

לוח נ-1: מחזור המטבע ומדד המחירים לצרכן, 1992 עד 2019¹

השינויים במשך התקופה (אחוזים)			היתרות בסוף התקופה (מיליוני ש"ח)		
מחזור המטבע		מדד המחירים לצרכן	סך השטרות במחזור	מחזור המטבע	השנה
נומינלי	ריאלי				
26.7	15.8	9.4	4,575	4,793	1992
17.9	6.0	11.2	5,402	5,651	1993
14.2	-0.2	14.5	6,167	6,453	1994
22.7	13.5	8.1	7,489	7,915	1995
16.5	5.3	10.6	8,722	9,220	1996
12.5	5.1	7.0	9,809	10,370	1997
15.1	6.0	8.6	11,293	11,935	1998
30.7	29.0	1.3	14,898	15,605	1999
-6.1	-6.1	0.0	13,911	14,659	2000
15.0	13.4	1.4	16,017	16,858	2001
6.8	0.3	6.5	17,160	18,009	2002
6.3	8.3	-1.9	18,240	19,137	2003
8.6	7.3	1.2	19,817	20,783	2004
17.5	14.7	2.4	23,371	24,415	2005
4.6	4.7	-0.1	24,409	25,544	2006
13.4	9.7	3.4	27,752	28,971	2007
18.6	14.3	3.8	33,070	34,365	2008
20.7	16.2	3.9	40,112	41,495	2009
8.0	5.2	2.7	43,575	44,833	2010*
9.3	6.9	2.2	47,417	48,981	2011
11.8	10.0	1.6	53,112	54,773	2012
5.0	3.2	1.8	55,732	57,536	2013
9.8	10.1	-0.2	61,272	63,194	2014
16.3	17.5	-1.0	71,409	73,487	2015
3.4	3.6	-0.2	73,801	75,996	2016
8.2	7.6	0.3	79,855	82,202	2017
4.5	3.6	0.8	83,433	85,869	2018
1.5	0.9	0.6	84,617	87,178	2019

¹ ב-31/12/2010 נגרעו מהמחזור השטרות מסדרה א' והמעות בערך 5 אגורות.

המקור: מחלקת המטבע בבנק ישראל והלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח נ'2: המזומנים שבידי הציבור, 1992 עד 2019¹

השנה	מחזור המטבע	המזומנים שבידי הציבור	החלק שהמזומנים שבידי הציבור מהווים במחזור המטבע (אחוזים)
		(מיליוני ש"ח)	
1992	4,793	4,108	86
1993	5,651	4,851	86
1994	6,453	5,467	85
1995	7,915	6,729	85
1996	9,220	7,770	84
1997	10,370	8,766	85
1998	11,935	10,065	84
1999	15,605	12,189	78
2000	14,659	12,374	84
2001	16,858	14,567	86
2002	18,009	15,574	86
2003	19,137	16,179	85
2004	20,783	17,756	85
2005	24,415	20,912	86
2006	25,544	21,634	85
2007	28,971	24,268	84
2008	34,365	30,179	88
2009	41,495	35,606	86
2010	44,833	38,281	85
2011	48,981	43,096	88
2012	54,773	48,238	88
2013	57,536	50,742	88
2014	63,194	56,649	90
2015	73,487	64,639	88
2016	75,996	68,029	90
2017	82,202	72,517	88
2018	85,869	77,292	90
2019	87,178	78,933	91

¹ סופי שנים.

המקור: בנק ישראל

לוח נ-3: השטרות במחזור לפי עריכים, 1992 עד 2019

השנה	סך הכול	200 ש"ח	100 ש"ח	50 ש"ח	20 ש"ח
מספר השטרות (מיליוני שטרות, סופי שנים)					
1992	69.3	3.7	15.2	38.7	11.7
1993	79.2	5.8	16.2	44.1	13.0
1994	88.5	7.7	17.2	48.9	14.7
1995	105.1	10.8	21.1	56.4	16.8
1996	112.1	13.1	32.4	49.6	17.0
1997	118.1	14.7	42.9	44.2	16.3
1998	132.2	16.9	53.3	44.0	18.0
1999	171.8	21.2	76.0	51.6	23.0
2000	157.7	18.9	76.0	41.6	21.2
2001	173.7	24.2	86.0	42.6	20.9
2002	181.0	27.4	91.8	41.1	20.7
2003	189.5	30.2	96.2	42.9	20.2
2004	203.6	33.4	104.8	43.6	21.8
2005	235.4	40.2	124.6	47.8	22.9
2006	241.4	44.4	127.0	46.4	23.5
2007	262.4	58.7	131.0	47.4	25.3
2008	297.2	80.7	140.0	46.0	30.6
2009	344.2	107.4	154.3	50.7	31.9
2010	360.9	129.0	145.4	49.3	37.2
2011	372.6	151.8	140.9	45.8	34.1
2012	408.0	176.5	145.7	51.1	34.7
2013	422.6	189.0	146.5	51.3	35.8
2014	455.1	213.3	151.7	54.5	35.6
2015	517.8	255.9	164.9	59.7	37.3
2016	534.4	265.6	168.6	60.6	39.5
2017	580.1	290.9	173.4	67.3	48.5
2018	587.8	315.9	161.8	62.5	47.7
2019	595.5	322.8	159.4	61.5	51.7
ערך השטרות (מיליוני ש"ח, סופי שנים)					
1992	4,437	947	1,519	1,935	233
1993	5,257	1,166	1,624	2,207	260
1994	6,002	1,547	1,715	2,445	294
1995	7,419	2,151	2,111	2,822	335
1996	8,681	2,621	3,238	2,482	340
1997	9,774	2,948	4,291	2,209	325
1998	11,267	3,371	5,335	2,201	360
1999	14,874	4,231	7,601	2,581	460
2000	13,880	3,778	7,599	2,079	424
2001	15,986	4,835	8,604	2,128	419
2002	17,129	5,484	9,176	2,054	415
2003	18,209	6,037	9,624	2,144	404
2004	19,786	6,689	10,481	2,181	436
2005	23,340	8,033	12,460	2,389	457
2006	24,378	8,883	12,704	2,320	471
2007	27,722	11,748	13,098	2,370	505
2008	33,040	16,132	13,998	2,298	612
2009	40,082	21,485	15,425	2,535	637
2010	43,545	25,800	14,536	2,464	745
2011	47,417	30,356	14,090	2,288	683
2012	53,112	35,291	14,571	2,556	693
2013	55,732	37,798	14,652	2,567	716
2014	61,272	42,663	15,174	2,723	712
2015	71,409	51,188	16,489	2,986	746
2016	73,801	53,120	16,859	3,031	791
2017	79,855	58,185	17,337	3,363	971
2018	83,433	63,177	16,176	3,127	953
2019	84,617	64,562	15,944	3,077	1,035

המקור: מחלקת המטבע בבנק ישראל.

לוח נ' 4: התפלגות מחזור השטרות לפי עריכים, 1992 עד 2019

השנה	200 ש"ח	100 ש"ח	50 ש"ח	20 ש"ח
התפלגות מספר השטרות (סופי שנים, אחוזים)				
1992	5.4	21.9	55.8	16.8
1993	7.4	20.5	55.7	16.4
1994	8.7	19.4	55.3	16.6
1995	10.2	20.1	53.7	15.9
1996	11.7	28.9	44.3	15.2
1997	12.5	36.3	37.4	13.8
1998	12.8	40.4	33.3	13.6
1999	12.3	44.2	30.0	13.4
2000	12.0	48.2	26.4	13.4
2001	13.9	49.5	24.5	12.1
2002	15.2	50.7	22.7	11.5
2003	15.9	50.8	22.6	10.7
2004	16.4	51.5	21.4	10.7
2005	17.1	52.9	20.3	9.7
2006	18.4	52.6	19.2	9.7
2007	22.4	49.9	18.1	9.6
2008	27.1	47.1	15.5	10.3
2009	31.2	44.8	14.7	9.3
2010	35.7	40.3	13.7	10.3
2011	40.7	37.8	12.3	9.2
2012	43.3	35.7	12.5	8.5
2013	44.7	34.7	12.1	8.5
2014	46.9	33.3	12.0	7.8
2015	49.4	31.8	11.5	7.2
2016	49.7	31.6	11.3	7.4
2017	50.2	29.9	11.6	8.4
2018	53.7	27.5	10.6	8.1
2019	54.2	26.8	10.3	8.7

המקור: מחלקת המטבע בבנק ישראל.

לוח נ-5: התפלגות ערך המחזור, 1992 עד 2019

השנה	מעות	200 ש"ח	100 ש"ח	50 ש"ח	20 ש"ח
התפלגות ערך המחזור (אחוזים)					
1992	7.4	15.6	31.7	40.4	4.9
1993	7.0	20.6	28.7	39.1	4.6
1994	7.0	24.0	26.6	37.9	4.6
1995	6.3	27.2	26.7	35.7	4.2
1996	5.8	28.4	35.1	26.9	3.7
1997	5.7	28.4	41.4	21.3	3.1
1998	5.6	28.2	44.7	18.4	3.0
1999	4.7	27.1	48.7	16.5	2.9
2000	5.3	25.8	51.8	14.2	2.9
2001	5.2	28.7	51.0	12.6	2.5
2002	4.9	30.5	51.0	11.4	2.3
2003	4.8	31.5	50.3	11.2	2.1
2004	4.8	32.2	50.4	10.5	2.1
2005	4.4	32.9	51.0	9.8	1.9
2006	4.6	34.8	49.7	9.1	1.8
2007	4.3	40.6	45.2	8.2	1.7
2008	3.9	46.9	40.7	6.7	1.8
2009	3.4	51.8	37.2	6.1	1.5
2010	2.9	57.5	32.4	5.5	1.7
2011	3.2	62.0	28.8	4.7	1.4
2012	3.0	64.4	26.6	4.7	1.3
2013	3.1	65.7	25.5	4.5	1.2
2014	3.0	67.5	24.0	4.3	1.1
2015	2.8	69.7	22.4	4.1	1.0
2016	2.9	69.9	22.2	4.0	1.0
2017	2.9	70.8	21.1	4.1	1.2
2018	2.8	73.6	18.8	3.6	1.1
2019	2.9	74.1	18.3	3.5	1.2

המקור: מחלקת המטבע בבנק ישראל.

לוח נ-6: הבלאי וצריכת השטרות במחזור לפי עריכים, 1992 עד 2019¹

השנה	סך הכול	200 ש"ח	100 ש"ח	50 ש"ח	20 ש"ח
הצריכה (מיליוני שטרות)					
1992	34.0	8.3	3.0	15.1	12.1
1993	35.4	2.2	3.7	18.1	11.4
1994	42.8	2.3	4.7	23.6	12.1
1995	53.6	3.8	8.1	25.2	16.5
1996	45.5	3.7	16.0	9.9	15.8
1997	36.8	3.0	16.3	6.4	11.0
1998	53.7	3.8	20.4	12.5	16.9
1999	141.6	9.1	68.0	41.2	23.3
2000	99.3	15.1	21.7	40.3	22.3
2001	60.9	6.5	24.3	17.2	13.0
2002	57.9	4.1	24.0	17.1	12.7
2003	63.8	3.9	25.5	23.0	11.4
2004	77.0	5.5	33.3	23.3	14.9
2005	89.5	9.6	42.9	23.2	13.9
2006	94.6	11.7	44.0	24.2	14.7
2007	102.2	24.2	43.1	21.2	13.7
2008	120.6	32.7	40.6	22.6	24.7
2009	98.8	34.6	33.5	25.4	5.3
2010	101.1	34.8	25.3	30.7	10.3
2011	89.9	36.8	26.5	21.8	4.8
2012	116.9	38.8	36.9	30.3	10.9
2013	51.1	20.7	12.3	10.9	7.2
2014	94.9	30.1	16.5	38.1	10.3
2015	124.7	60.8	33.1	18.5	12.4
2016	239.0	126.3	51.9	41.9	19.0
2017	275.2	134.4	81.0	28.0	31.7
2018	249.8	64.8	126.0	13.4	45.6
2019	80.6	24.9	23.1	14.6	17.9
הבלאי (מיליוני שטרות)					
1992	25.5	0.0	3.1	11.4	10.9
1993	26.0	0.1	2.8	13.1	9.9
1994	35.1	5.0	3.9	19.5	11.2
1995	37.1	8.0	4.2	17.7	14.4
1996	38.4	4.1	4.8	16.7	15.6
1997	30.8	1.4	5.8	11.9	11.8
1998	39.5	1.7	10.0	12.7	15.2
1999	100.3	4.6	44.4	32.8	18.4
2000	113.5	17.3	21.7	50.3	24.1
2001	44.2	1.1	14.1	16.1	13.0
2002	51.1	0.8	18.4	18.8	13.1
2003	55.9	1.2	21.1	21.4	12.3
2004	62.8	2.2	24.7	22.6	13.4
2005	57.8	2.9	23.1	19.0	12.8
2006	88.6	7.4	41.6	25.6	14.0
2007	81.2	9.9	39.1	20.3	11.9
2008	85.8	10.8	31.6	24.0	19.4
2009	51.8	7.8	19.2	20.7	4.0
2010	84.4	13.2	34.2	32.1	4.9
2011	75.0	14.3	30.9	23.8	6.0
2012	81.5	14.1	32.1	25.0	10.3
2013	36.5	8.2	11.5	10.7	6.1
2014	62.5	5.7	11.3	35.0	10.5
2015	62.0	18.2	19.9	13.2	10.7
2016	222.5	116.6	48.1	41.0	16.7
2017	229.4	109.1	76.2	21.4	22.7
2018	242.1	39.9	137.6	18.1	46.5
2019	72.9	18.0	25.5	15.6	13.8

¹ נתוני הצריכה והבלאי כוללים שטרות מסדרה א' עד לשנת 2010, כולל.
המקור: מחלקת המטבע בבנק ישראל.

לוח נ-7: המעות במחזור לפי עריכים, 1992 עד 2019

(סופי שנים, מיליוני מעות)

השנה	סך הכול	10 ש"ח	5 ש"ח	2 ש"ח	1 ש"ח	1/2 ש"ח	10 אג'	5 אג'
1992	456.6		14.0		99.0	36.7	211.0	95.8
1993	533.3		15.9		115.1	37.1	260.8	104.4
1994	588.4	0.0	18.6		134.5	43.7	278.2	113.4
1995	668.7	10.9	20.5		148.1	51.5	316.8	120.7
1996	745.6	14.9	22.7		163.6	53.6	361.4	129.4
1997	817.9	17.4	25.6		178.7	61.7	396.4	138.1
1998	898.4	20.2	29.0		196.2	67.9	437.6	147.5
1999	983.6	22.6	32.0		215.5	70.6	486.3	156.6
2000	1,070.4	24.2	33.9		230.6	73.7	544.3	163.6
2001	1,149.6	26.7	37.1		247.2	79.9	588.3	170.3
2002	1,194.0	27.8	38.1		261.8	85.0	604.0	177.2
2003	1,249.3	30.0	39.7		274.0	88.8	633.3	183.5
2004	1,330.3	32.9	42.4		294.7	93.9	676.6	189.9
2005	1,422.7	36.2	45.1		317.8	99.9	724.3	199.4
2006	1,523.1	39.8	49.1		343.8	106.6	775.0	208.9
2007	1,616.3	42.9	51.5	3.6	368.4	112.4	821.1	216.2
2008	1,692.7	45.2	52.9	22.7	368.6	117.3	879.8	206.2
2009	1,762.8	48.6	55.9	35.0	376.1	121.5	923.2	202.5
2010	1,858.8	52.4	60.0	40.6	391.9	129.2	985.0	
2011	1,740.5	56.6	63.7	43.9	411.4	141.4	1,023.4	
2012	1,867.4	60.4	67.2	49.8	431.9	140.6	1,117.4	
2013	1,995.7	66.9	73.0	56.8	454.5	148.4	1,196.1	
2014	2,100.5	71.7	77.8	61.1	481.5	159.0	1,249.5	
2015	2,225.9	78.6	85.0	65.3	512.9	168.4	1,315.7	
2016	2,353.0	83.5	89.1	69.0	540.8	176.5	1,394.0	
2017	2,484.2	90.3	95.1	72.6	576.7	183.5	1,466.0	
2018	2,606.1	93.0	98.4	74.4	606.4	192.7	1,541.2	
2019	2,724.5	98.0	103.9	77.1	638.3	200.2	1,607.0	

¹ כאמור, המעות בערך 5 אגורות הוצאו מהמחזור בסוף 2010.
המקור: מחלקת המטבע בבנק ישראל.

לוח נ' 8: הפקדת שטרות בבנק ישראל, 1992 עד 2019¹

השנה	ערך ההפקדות הכולל	סך הכול	200 ש"ח	100 ש"ח	50 ש"ח	20 ש"ח
	(מיליוני ש"ח)		(אלפי שטרות)			
1992	5,110	98,934	1,435	12,973	61,171	23,355
1993	5,911	110,720	3,382	12,657	69,164	25,517
1994	6,936	124,743	4,874	14,507	80,123	25,239
1995	8,108	145,179	6,356	16,473	91,434	30,917
1996	10,277	178,054	8,344	30,436	92,628	46,647
1997	11,489	170,279	10,669	47,579	78,555	33,476
1998	11,898	163,970	10,977	58,458	65,536	28,998
1999	17,161	215,715	15,869	94,910	79,918	25,018
2000	18,637	225,549	22,239	96,408	80,346	26,556
2001	15,355	193,724	12,374	90,648	66,707	23,995
2002	16,485	201,475	14,533	98,891	64,269	23,783
2003	16,650	200,118	15,785	97,509	66,857	19,967
2004	14,409	174,206	13,708	83,972	57,994	18,533
2005	13,352	160,642	12,476	80,189	49,271	18,705
2006	17,429	198,467	17,105	109,687	53,514	18,160
2007	16,085	172,549	23,455	88,554	44,249	16,291
2008	16,010	175,159	26,696	78,434	47,560	22,470
2009	13,366	134,279	27,393	57,939	37,152	11,795
2010	11,712	114,780	24,755	48,311	36,531	5,183
2011	10,466	103,496	23,762	40,122	30,319	9,293
2012	10,356	103,723	24,214	38,507	28,070	12,933
2013	13,188	128,738	33,357	46,451	29,753	19,178
2014	13,769	140,457	33,197	46,978	40,853	19,429
2015	16,175	149,557	42,563	54,754	38,076	14,164
2016	29,847	209,436	113,139	56,642	25,400	14,257
2017	28,816	228,615	92,136	83,558	32,490	20,431
2018	23,576	217,795	57,633	96,271	38,158	25,733
2019	15,799	136,405	47,364	46,940	26,358	15,744

¹ נתוני ההפקדות כוללים שטרות מסדרה א' עד לשנת 2010, כולל.

המקור: מחלקת המטבע בבנק ישראל.

לוח נ-9: הפקדת שטרות בבנק ישראל כאחוז מהמחזור¹, 1992 עד 2019

השנה	200 ש"ח	100 ש"ח	50 ש"ח	20 ש"ח
1992	3.5	7.2	13.8	17.5
1993	6.0	6.9	14.1	17.3
1994	5.9	7.2	14.2	14.8
1995	5.9	7.3	14.2	16.3
1996	5.8	9.2	14.5	20.4
1997	6.4	10.4	14.0	17.0
1998	5.8	10.1	12.6	14.3
1999	8.1	13.1	15.9	10.5
2000	11.1	11.7	16.3	10.7
2001	4.8	9.3	13.3	9.8
2002	4.5	8.8	12.6	9.5
2003	4.5	8.5	13.0	8.4
2004	3.5	6.8	11.1	7.5
2005	2.8	5.8	9.2	7.1
2006	3.4	7.1	9.3	6.7
2007	3.7	5.8	7.7	5.8
2008	3.3	4.9	8.2	6.5
2009	2.4	3.2	6.5	3.2
2010	1.7	2.6	6.0	1.3
2011	1.4	2.4	5.5	2.2
2012	1.2	2.2	4.8	3.2
2013	1.5	2.6	4.7	4.5
2014	1.4	2.6	6.3	4.4
2015	1.5	2.8	5.6	3.2
2016	3.6	2.8	3.4	3.0
2017	2.8	4.0	4.2	3.9
2018	1.6	4.9	4.9	4.3
2019	1.2	2.4	3.6	2.7

¹ חושב כממוצע שנתי של אחוזי ההפקדות מתוך המחזור בסוף כל חודש.
המקור: מחלקת המטבע בבנק ישראל.